TÜRK DİŞHEKİMLERİ BİRLİĞİ
YAYINLARI
Araştırma Dizisi : 5

DİŞHEKİMLİĞİ EĞİTİMİNDE MEVCUT DURUM VE SORUNLAR ARAŞTIRMASI

TÜRK DİŞHEKİMLERİ BİRLİĞİ

DİŞHEKİMLİĞİ EĞİTİMİNDE MEVCUT DURUM VE SORUNLAR ARAŞTIRMASI

Bu Araştırma Marmara Üniversitesi Sağlık Hizmet Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Tarafından Yapılmıştır.

Prof.Dr. Osman Hayran
Prof.Dr. Haydar Sur
Doç.Dr. Gonca Mumcu
Arş.Gör. Dr. Nilay Gemlik
Arş.Gör. Emre İşçi
Arş.Gör. Nur Şişman
Arş.Gör. Özgür Çatar
Arş.Gör. Egemen Cevahir
Arş.Gör. Orhan Zengin
Arş.Gör. Eda Şentürk

HAZİRAN 2008

ÖNSÖZ

Dişhekimliği eğitiminin mevcut durumunu ve sorunlarını, dişhekimlerinin yanı sıra eğitim-öğretimden birinci derecede sorumlu olan öğretim üyeleri ile halen eğitim görmekte olan öğrenciler açısından tanımlamak, değerlendirmek amacıyla bu araştırma gerçekleştirilmiştir.

Mevcut Dişhekimliği Fakültelerimizin eğitim-öğretim programları gelişmiş ülkelerdeki programlara benzer olmakla birlikte ülkemizdeki dişhekimliği eğitiminde sorunlar bulunduğu, çeşitli araştırmalarda ortaya çıkan ve konuyla yakından ilgilenen kişiler tarafından sıklıkla dile getirilen bir husustur.

Türk Dişhekimleri Birliği bu araştırma ile dişhekimliği eğitimindeki sorunların tespitini yaparak, ilgili ve yetkili makamların sorunların çözümünde katkı sağlamayı amaçlamıştır.

Bu çalışmayı yapan bilim insanlarına teşekkür ederiz.

Türk Dişhekimleri Birliği

Merkez Yönetim Kurulu

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
GİRİŞ VE AMAÇ	**8**
GEREÇ VE YÖNTEM	**10**
Araştırmanın Tipi	**10**
Araştırmanın Evreni	**10**
Araştırmanın Örneklemi	**10**
Araştırma Anketi	**11**
Anketörler ve Anket Uygulaması	**11**
Veri Girişi ve Analiz	**11**
Araştırma Takvimi	**11**
BULGULAR	
Öğretim Üyelerine Ait Bulgular	**12**
Dişhekimliği Öğrencilerine Ait Bulgular	**23**
Dişhekimlerine Ait Bulgular	**41**
SONUÇLAR	**59**
KAYNAKLAR	**60**
EKLER	**61**

Öğretim Üyeleri İçin Tablo Listesi

Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin sosyo – demografik özellikleri	**18**
Tablo 2. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin üniversitelere göre dağılımı	**18**
Tablo 3. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin akademik unvanlarına göre dağılımı	**18**
Tablo 4. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin çalışma durumlarına göre dağılımı	**19**
Tablo 5. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin mezun oldukları üniversitelere göre dağılımı	**19**
Tablo 6. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin doktoralarını aldıkları üniversitelere göre dağılımı	**19**
Tablo 7. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin uzmanlıklarını aldıkları üniversitelere göre dağılımı	**20**
Tablo 8. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin dişhekimliği eğitimi konusunda görüşleri	**21**
Tablo 9. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin eğitici eğitimine katılma durumları	**22**
Tablo 10. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin bulundukları fakültelerdeki eğitim uygulamalarının şekline ilişkin düşünceleri	**22**
Tablo 11. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin bulundukları fakültelerdeki düzenli öğrenci uygulamalarına ilişkin görüşleri	**23**
Tablo 12. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin kendi derslerinde uyguladıkları eğitim şekli	**23**
Tablo 13. Üniversitede verilen eğitimle ilgili sorunlar	**24**
Tablo 14. Üniversitenin verdiği eğitimle ilgili olarak öğretim elamanlarının en çok rahatsız olduğu durumlar	**24**

Öğrenciler İçin Tablo Listesi

Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 15. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet, sınıf ve yabancı dilde eğitim alma durumlarına göre dağılımları	**33**
Tablo 16. Araştırmaya katılan öğrencilerin üniversitelere göre dağılımı	**33**
Tablo 17. Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin meslek hayatlarını stresli bulma durumları	**34**
Tablo 18. Araştırmaya katılan öğrencilerin mesleki sağlık riskleri bakımından önemli olan konular hakkında görüşleri	**34**
Tablo 19. Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin aldıkları eğitimle ilgili düşünceleri	**35**
Tablo 20. Araştırmaya katılan öğrencilerin yeteri kadar teorik bilgi alamadıkları bazı anabilim ve bilim dalları	**37**
Tablo 21. Araştırmaya katılan öğrencilerin yeteri kadar klinik pratik yapamadıkları bazı anabilim dalları	**37**
Tablo 22. Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin öğrenimlerinde aldıkları teorik eğitimlerin klinik çalışmalara uyumu hakkındaki düşünceleri	**38**
Tablo 23. Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin öğrenimlerinde aldıkları pratik eğitimlerin klinik çalışmalara uyumu hakkındaki düşünceleri	**38**
Tablo 24. Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin diş teknisyenlerini yönlendirecek ve yönetecek düzeyde protez eğitimi aldıkları hakkındaki düşünceleri	**39**
Tablo 25. Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin hasta güvenliği açısından enfeksiyon kontrol sistemi ve listesinin varlığı	**39**
Tablo 26. Araştırmaya katılan öğrencilerin eğitim süreçlerinde hangi alanlarda daha fazla bilgi sahibi olmak istedikleri hakkında görüşleri	**40**
Tablo 27. Araştırmaya katılan öğrencilerin bilgiye ulaşım konusunda başvurdukları kaynaklar	**40**
Tablo 28. Araştırmaya katılan öğrencilerin diş hekimliği alanında yaşanan sorunlar hakkında görüşleri	**41**
Tablo 29. Araştırmaya katılan öğrencilerin diş hekimliği eğitimi konusunda yaşanan sorunlara yönelik önerileri	**42**
Tablo 30. Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin TDB Dergisi'ndeki bilimsel yazıları mesleki uygulama için faydalı bulup bulmadığı	**43**

Diş Hekimlerine İçin Tablo Listesi

Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 31. Diş hekimlerinin sosyo-demografik özellikleri ve mezun oldukları üniversitelere göre dağılımı	**49**
Tablo 32. Diş hekimlerinin yabancı dille eğitim alma durumu	**50**
Tablo 33. Uzmanlık eğitimi alan diş hekimlerinin uzmanlık alanları dağılımı	**50**
Tablo 34. Doktora eğitimi alan diş hekimlerinin doktora alanları dağılımı	**50**
Tablo 35. Doktorası olan diş hekimlerinin doktoralarını aldıkları üniversitelere göre dağılımı	**51**
Tablo 36. Diş hekimlerinin günlük muayene ettikleri hasta sayısı, günlük girişim sayısı ve iş doyumu puanları dağılımı	**51**
Tablo 37. Diş hekimlerinin mesleki stres durumlarına göre dağılımı	**52**
Tablo 38. Mesleki riskler konusunda görüş bildiren diş hekimlerinin mesleki sağlık riskleri hakkında görüşlerinin dağılımı	**52**
Tablo 39. Diş hekimlerinin aldıkları üniversite eğitimi ile ilgili çeşitli ifadelere katılma durumu	**53**
Tablo 40. Diş hekimlerinin öğrenimleri sırasında aldıkları teorik ve pratik eğitimin çalışma hayatlarına uygun olma durumu	**54**
Tablo 41. Diş hekimlerinin eğitimlerinin yeterliliği ve ihtiyaçlarına uygun olmasının iş doyumlarını etkileme durumu	**54**
Tablo 42. Diş hekimlerinin çalıştıkları kuruma göre çocuklarının diş hekimliği fakültesinde okuma isteği, düzenli olarak eğitim ve kurslara katılma, diş teknisyenlerini yönlendirecek düzeyde protez eğitimi alma, muayenehanede acil tıbbi yardım seti, muayenehanede kayıt ve izleme sistemi ile hasta güvenliği açısından kontrol sistemi varlığı durumu	**55**
Tablo 43. Diş hekimlerinin kendi çocuklarının dişhekimi olmasını istememe nedenlerinin dağılımı	**56**
Tablo 44. Diş hekimlerinin katıldıkları mezuniyet sonrası eğitim ya da toplantı sayısı dağılımı	**56**
Tablo 45. Diş hekimlerinin diş hekimliği eğitim sürecinde daha fazla bilgi sahibi olmak istedikleri alanlar ile ilgili görüşleri	**57**
Tablo 46. Diş hekimlerinin bilgiye ulaşmada kullandıkları kaynaklar	**58**

Tablo 47. Diş hekimlerinin çalıştıkları kurum göre mezuniyet sonrası aldıkları eğitim ile ilgili düşünceleri **59**

Tablo 48. Diş hekimlerinin diş hekimliği eğitimi konusunda yaşanan sorunlar ile ilgili görüşleri **60**

Tablo 49. Diş hekimlerinin diş hekimliği eğitimi konusunda yaşanan sorunların çözümüne ilişkin önerileri **61**

Tablo 50. Diş hekimlerinin TDB dergisindeki bilimsel yazıların mesleki uygulamalar için faydalı olma durumu hakkındaki görüşleri **62**

Tablo 51. Diş hekimi yaş gruplarına göre mezuniyet sonrası eğitime katılma durumu **62**

DİŞHEKİMLİĞİ EĞİTİMİNDE MEVCUT DURUM VE SORUNLAR ARAŞTIRMASI

GİRİŞ VE AMAÇ

Dişhekimliği eğitimi; mesleki uygulamaların teorik temellerini öğrenmeyi ve klinik beceriler kazanmayı amaçlayan bir dizi ders ve uygulama programından oluşmaktadır. Klinik beceriler, preklinik döneminde laboratuar ortamında yapılan uygulamalar ve sonrasında klinik stajlar ile kazanılmaktadır.

Avrupa Birliği ülkeleri ile benzer eğitim-öğretim programlarına sahip olan ülkemizdeki Dişhekimliği Fakültelerinden mezun olan kişiler "Dişhekimi" ünvanını alarak çalışmaya başlamakta, ancak eğitim süreci fakülte dönemi ile sınırlı kalmamaktadır. Mezuniyet öncesi eğitime ek olarak sürekli dişhekimliği eğitimi ile mezun dişhekimlerinin bilgilerinin güncellenmesi bilimsel ve teknolojik gelişmelerin izlenmesinde nitelikli dişhekimliği hizmeti verilmesini sağlamak amaçlanmaktadır (1).

Mevcut Dişhekimliği Fakültelerimizin eğitim-öğretim programları gelişmiş ülkelerdeki programlara benzer olmakla birlikte ülkemizdeki dişhekimliği eğitiminde sorunlar bulunduğu, çeşitli araştırmalarda ortaya çıkan ve konuyla yakından ilgilenen kişiler tarafından sıklıkla dile getirilen bir husustur. İkibin yılında 9 ilden örnekleme ile seçilen 860 dişhekimi ile yapılan kesitsel bir araştırmada, dişekimlerinin % 34.8'inin aldığı eğitimi yetersiz bulduğu bildirilmiştir. Bu araştırmada dişhekimlerinin eğitim sırasında ve mezuniyet sonrası karşılaştıkları başlıca sorunlar şu şekilde sıralanmıştır. (2)

1. Pratik uygulamanın yetersizliğinin yanında öğrenci sayısının fazla ve hasta sayısının az olması (n: 172),
2. Eğitim sırasında teknoloji takibinin yeteri kadar yapılamaması (n: 28),
3. Eğitim süresi ve kapsamının genişletilmesi (n: 24),
4. Cerrahi bilgisinin yetersiz olması (n: 24),
5. Öğretim üyeleri ile yeterli iletişimin kurulamaması (n: 5),
6. Endikasyon koymanın yeteri kadar öğretilmemesi (n: 4),
7. Pedagojik formasyonun olmaması (n: 2)
8. Genel tıp bilgisinin yetersiz olması (n: 18)
   (Dahiliye, Farmakoloji, Acil durum ve İlk Yardım bilgisinin yetersizliği),
9. Diplama denkliği ve branşlaşmanın olmaması (n: 12),
10. Hizmet içi eğitimlerin pahalı olması (n: 7),
11. Etik ve bilimselliğin eksikliği (n: 2),
12. Mali kayıt bilgisinin yeteri kadar öğretilmemesi (n: 2),

Söz konusu araştırma sonuçlarına göre dişhekimliği eğitiminde, fakültenin eğitim koşulları, öğretim elemanlarının nitelikleri, ders programları ve içeriklerinin oldukça önem kazandığı dikkati çekmiştir. Ancak, sadece muayenehanelerde çalışan dişhekimleri arasında yapılan bu araştırma kapsamında dişhekimliği öğrencileri ve öğretim üyelerinin görüşleri ve önerileri konusunda bilgi toplanmamıştır.

Konunun önemi ve güncelliği nedeniyle dişhekimliği eğitiminin mevcut durumunu ve sorunlarını, dişhekimlerinin yanı sıra eğitim-öğretmden birinci derecede sorumlu olan öğretim üyeleri ile halen eğitim görmekte olan öğrenciler açısından tanımlamak, değerlendirmek amacıyla bu araştırma gerçekleştirilmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma kesitsel tipte tanımlayıcı bir araştırmadır.

Araştırmanın Evreni

Araştırmamızın evreni, ülkemizde faaliyet gösteren toplam 19 dişhekimliği fakültesinde görev yapan 922 akademik personel (Doktor, Yrd.Doç. Doç, Prof), toplam 5626 öğrenci ve İstanbul'da görev yapan kamu (n=716) ve özel sektör (n=4517) dişhekimlerinden oluşmaktadır.

Araştırmanın Örneklemi

Ülkemizdeki 19 dişhekimliği fakültesi, öğrenci sayıları dikkate alınarak büyük ölçekli ve küçük ölçekli olarak 2'ye ayrılmıştır. Büyük ölçekli fakülteler, öğrenci sayısı 400'den fazla olanlar olarak tanımlanmıştır. Bu fakülteler, Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Ege Üniversitesi Dişhekimliği fakülteleridir. Bunların dışındaki dişhekimliği fakülteleri küçük ölçekli fakülteler kabul edilmiştir. Çalışmaya alınan fakülteler büyük ve küçük ölçek tabakalarından kura ile belirlenmiştir. Örneklem büyüklüğü belirlenirken örnek büyüklüğü hesabı yapılmamış, küçük ölçekli fakültelerin herbirinden 30 akademisyen, 30 öğrenci, büyük ölçeklilerden ise 100 akademisyen 100 öğrenci olmak üzere toplam 320 akademisyen ve 380 öğrenciye ulaşmak hedeflenmiştir. Öğrencilerin seçiminde klinik çalışma ortamında yer alan 4. ve 5. Sınıf öğrencilere ulaşılmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca İstanbul'da kamuda ve özel statüde çalışan hekimleri temsil etmek üzere her bir tabakadan 200'er kişi olmak üzere toplam 400 dişhekiminden bilgi toplanması hedeflenmiştir.

Büyük ölçekli fakültelerden İstanbul, Ankara ve (yeter sayıya ulaşılamadığında Gazi); küçük ölçeklilerden ise Erciyes, Ondokuz Mayıs, Süleyman Demirel ve Atatürk Üniversitelerinin dişhekimliği fakülteleri örnekleme alınmıştır. Ayrıca bir vakıf üniversitesi olan Başkent Üniversitesi Dişhekimliği Fakültelerinin az sayıda öğretim üyelerinden gönüllü olanlar da görüş bildirmiş ve bu görüşler de araştırmaya dahil edilmiştir.

Özet olarak, araştırmada toplam 8 Dişhekimliği Fakültesinde görev yapmakta olan akademik personel ve 4.-5. sınıf öğrencilerinin bir kısmı ile kamu ve özel sektörde hizmet vermekte olan bir grup dişhekiminden veri toplanmıştır.

Araştırma Anketi

Araştırmada kullanılmak üzere aynı amacı ve benzer içeriği taşıyan, öğretim üyelerini, dişhekimlerini ve öğrencileri hedefleyen 3 anket formu hazırlanmıştır. Sosyodemografik değişkenleri ele alan maddeler de dahil olmak üzere öğretim üyeleri anketinde 14 açık uçlu, 17 kapalı soru; dişhekimleri anketinde 24 açık uçlu, 49 kapalı soru; öğrenci anketinde 13 açık uçlu ve 32 kapalı soru yer almaktadır. Anketin hazırlanması aşamasında, literatür taramasına ek olarak, Marmara Üniversitesi Sağlık Hizmet Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin daha önceki çalışmalarda kullandığı anketlerden yararlanılmış, TDB yöneticileri ile saha araştırmacılarının yaptığı bir dizi toplantılarla anket formları geliştirilmiş ve deneyimi olduğu bilinen bir kaç akademisyenin görüşleri alınarak formlara son şekil verilmiştir.

Anketörler ve Anket Uygulaması

Üniversite mezunu kişilerden seçilen 9 anketör araştırmanın anket hazırlanmasında yer alan 2 yöneticisi tarafından yüz yüze bir günlük eğitime alınmış ve anket uygulaması teknikleriyle formdaki maddelerin anlaşılması sağlanmıştır. Anketörlerin, bütün katılımcılara tek tek ulaşması ve anketleri yüz yüze uygulamaları planlanmış olmakla birlikte, bazı durumlarda hem katılımın düşük olmasına bir çözüm olarak, hem de hasta yoğunlukları dikkate alınarak bazı katılımcıların anket formlarını alarak uygun bir zamanlarında kendilerinin doldurması ve anketöre teslim etmesi uygulaması da kabul edilmiştir.

Veri Girişi ve Analiz

Veriler, SPSS 11.5 versiyonunda elektronik ortama aktarılmış ve analiz edilmiştir. Analizlerde sıklık dağılımları yanında ortalama ve oran karşılaştırmaları için Ki-Kare ve t testleri kullanılmıştır.

Araştırma Takvimi

Araştırma Mart 2008 ile Haziran 2008 dönemleri arasında gerçekleştirilmiştir

ÖĞRETİM ÜYELERİNE AİT BULGULAR

ÖĞRETİM ÜYELERİNE AİT BULGULAR

Bu bölümde, araştırmaya katılmayı kabul eden ve kendilerinden yeterli bilgi toplanan 8 Dişhekimliği Fakültesine mensup toplam 235 öğretim üyesinden elde edilen bulgular sunulmuştur. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin yaş ortalaması 39.4±10.4 yıl, çalışma süresi ortalaması 16.1±10.3 yıldır.

Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin sosyo-demografik özellikleri Tablo 1'de ve üniversitelere göre dağılımları Tablo 2'de görüldüğü gibidir. Yeditepe Üniversitesi Öğretim üyelerine ait anketler ulaştırılmış olmasına rağmen öğretim üyelerinden geri dönüşüm sağlanamamıştır. Bu yüzden bu fakülteye ait veriler tabloda yer almamaktadır. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin %38,3'ünün profesör olduğu, %92.7'si tam zamanlı çalıştığı, %27,2'sinin İstanbul Üniversitesinden mezun olduğu, % 25,9'unun doktoralarını İstanbul Üniversitesinden aldıkları, % 76,9'unun ise uzmanlıklarını İstanbul Üniversitesinden aldıkları belirlenmiştir (Tablo 3-7).

Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin dişhekimliği eğitimi ile ilgili durum değerlendirmeleri Tablo 8'de görülmektedir.

Tüm üniversitelerde görüşülen öğretim üyelerinin %70'i "***Üniversitelerde kaynak yetersizliği var***" ifadesine katıldığını belirtmiştir. Bu ifadeye katılım, Süleyman Demirel Üniversitesi'nde en yüksek (% 97.0), Başkent Üniversitesi'nde ise en düşük (% 42.9) oranda bulunmuştur. İstanbul Üniversitesi'nde % 67.2, Atatürk Üniversitesi'nde % 56.7, Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde % 60.0, Erciyes Üniversitesi'nde % 66.7, Ankara Üniversitesi'nde % 65.2, Gazi Üniversitesi'nde % 86.4 oranında öğretim üyesi bu ifadeye katıldıklarını belirtmiştir (Tablo 8).

"***Fiziki ortam yetersizliği var***" ifadesine katılım oranı tüm öğretim üyeleri arasında %68.8 olup, en yüksek oran Süleyman Demirel Üniversitesi'nde (% 93.9), en düşük oran ise Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde (% 36.7) bulunmuştur. Bu ifadeye katılma oranı, İstanbul Üniversitesi'nde % 71.2, Atatürk Üniversitesi'nde % 56.7, Erciyes Üniversitesi'nde % 71.4, Ankara Üniversitesi'nde % 79.2, Gazi Üniversitesi'nde % 78.3, Başkent Üniversitesi'nde % 42.9'dur.

"***Eğitim stratejilerinde yetersizlik var"*** ifadesine katılım oranı öğretim üyelerinin tümü için % 63.4 olup, İstanbul Üniversitesi'nde % 71.2, Atatürk Üniversitesi'nde % 66.7, Süleyman Demirel Üniversitesi'nde % 66.7, Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde % 53.3, Erciyes Üniversitesi'nde % 55.6, Ankara Üniversitesi'nde % 65.2, Gazi Üniversitesi'nde % 65.2, Başkent Üniversitesi'nde % 28.6 olarak belirlenmiştir.

"***Öğretim üyesi sayısı yetersiz***" ifadesine % 10.2 ile en düşük katılım İstanbul Üniversitesi'nde görülmüştür. En yüksek oranda katılım ise % 48.5 ile Süleyman Demirel Üniversitesi'nde olduğu belirlenmiştir. Bu ifadeye katılma oranı genel olarak düşük olup, tüm öğretim üyeleri için %20.6 bulunmuştur.

"***Kliniklerin fiziki koşulları yetersiz***" ifadesine katılma oranı tüm öğretim üyeleri için %50.4 olduğu ve en yüksek katılımın % 75.8 ile Süleyman Demirel Üniversitesi'nden olduğu belirlenmiştir. Bu sonucun, yukarıda verilen "fiziki ortam yetersizliği" ifadesine katılım oranları ile uyumlu olduğu görülmektedir ki bu da normal bir durumdur.

"***Klinik uygulamalar için öğrenci sayısı fazla***" ifadesine katılma oranı tüm öğretim üyesi grubunda %44'tür. Bu ifadeye en yüksek katılım % 66.1 ile İstanbul Üniversitesi'ndedir.

"***Ders programının klinik becerileri arttırmada yetersiz olduğu***" ifadesine katılma oranı tüm öğretim üyeleri için %35.4 olup, en fazla katılımın % 45.5 ile Süleyman Demirel Üniversitesi'nden olduğu belirlenmiştir.

"***Klinik çalışmalar için hasta sayısı yetersiz***" ifadesine katılma oranı, tüm ifadeler arasında en düşük orandır. Tüm öğretim üyelerinin % 10.3'ü bu ifadeye katılmıştır. Hasta sayısının yetersizliği ifadesine katılımın en yüksek olduğu üniversiteler Süleyman Demirel Üniversitesi (% 21.0) ve Ondokuz mayıs Üniversitesi'dir (% 20). Süleyman Demirel Üniversitesi Dişhekimliği Fakültesinde hem fiziki ve klinik imkanların yetersiz bulunduğu hem de klinik çalışmalar için gereken hasta sayısının diğer fakültelere kıyasla daha yetersiz bulunduğu dikkati çekmektedir.

"***Eğitim sırasında teknoloji takibinin yeteri kadar yapılmadığı***" ifadesine katılma oranı tüm öğretim üyeleri için %40.6'dır. Bu ifadeye en fazla katılımın İstanbul Üniversitesi (% 52.5), Süleyman Demirel Üniversitesi (% 57.6) ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi (% 56.7) olduğu belirlenmiştir.

"***Öğrenci sayısının fazla olmasından dolayı öğretim üyeleriyle öğrenciler arasında yeteri kadar iletişim kurulamadığı***" ifadesine en yüksek katılımın İstanbul Üniversitesi'nden olduğu (% 66.1) belirlenmiştir. Tüm öğretim üyelerinin %38.9'u bu ifadeye katılmaktadır.

"***Eğitimde sağlık mevzuatı ve hukuku konusunda eksiklikler var***" ifadesine katılma oranı tüm öğretim üyeleri grubu için %66.5 olup en yüksek katılımın Gazi Üniversitesi'nde (%87.0) olduğu görülmektedir.

"***Eğitimde mesleki etik konusunda eksiklikler var***" ifadesine katılma oranı tüm grup için %57.5 bulunmuştur. Eğitimde mesleki etik konularda eksiklik olduğu ifadesinin, % 73.3 ile en yüksek oranda Atatürk Üniversitesi Dişhekimliği Fakültesi öğretim üyelerince katılınan bir ifade olduğu görülmektedir.

"***Eğitimde muayenehanelerde kaynak kullanımı, yönetim ve sorumluluklar konusunda eksiklikler var***" ifadesine katılma oranı tüm grup için %66.5 olup bu ifadeye en fazla katılım İstanbul Üniversitesi'ndedir (%81.4).

"***Verilen eğitimlerin uygunluğu ve kalitesi değerlendirilmeli***" ifadesine genel katılma oranı %77.6'dır. Bu ifadeye en yüksek katılım %89.3 ile Atatürk Üniversitesindedir.

"***Eğitici eğitimlerine katılma***" oranı tüm öğretim üyeleri için %34.9'dur. Eğitici eğitimlerine katılma oranı yer Başkent Üniversitesinde en yüksek (% 71.4), Ankara Üniversitesinde ise en düşük (%12.5) bulunmuştur. (Tablo 9)

Fakültelerin eğitim uygulamalarının şeklinin %39,4 oranında ***"teorik bilgiye dayalı, geleneksel",*** %34,1 oranında ***"probleme dayalı eğitim sınırlı, ama geleneksel eğitim ağırlıklı",*** %21,7 oranında ise "***probleme dayalı eğitim ve geleneksel eğitim eşit düzeyde"*** olduğu ifade edilmiştir. On Dokuz Mayıs Üniversitesinde %86,7 oranında *"teorik bilgiye*

dayalı eğitim" uygulanırken, Gazi Üniversitesi'nde %63,6 oranında *"probleme dayalı eğitim sınırlı, geleneksel eğitim ağırlıklı"* eğitim uygulandığı anlaşılmaktadır (Tablo 10).

Öğretim üyelerinin ifadelerine göre, ***"Öğrenci araştırmaları***" üniversitelerde %43,2 oranında, ***"Öğrenci değişim programları"*** ise %22,5 oranında düzenli olarak uygulanmaktadır (Tablo 11).

Öğretim üyeleri kendi derslerinde %32,9 oranında "***Probleme dayalı eğitim sınırlı, ama geleneksel eğitim ağırlıklı***" yaptıklarını belirtmişlerdir (Tablo 12).

Öğretim üyelerine göre, verilen eğitim ile ilgili en önemli sorunlar ***"Ders programı, teorik ve pratik dersler ve pratik uygulama eksikliği"*** (%36,0), ***"mali sorunlar"*** (%12,0), ***"araştırma olanaklarının geliştirilmesi***" (%11,0) şeklindedir (Tablo 13).

"Öğretim üyesine göre öğrenci sayısının fazlalığı" (%17,0), ***"öğretim üyelerinin çalışma koşullarındaki olumsuzluklar"*** (%16,0), ***"teorik ve pratik ders saati uyumsuzluğu"*** (%15,0), ***"fiziki koşullardaki sorunlar"*** (%7,3) en çok rahatsız olunan durumlar olarak ifade edilmiştir (Tablo 14).

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Öğretim Üyelerinin Sosyo – Demografik Özellikleri

Özellikler		**n**	**%**
Cinsiyet	**Erkek**	115	48,9
	Kadın	120	51,1
Yaş grubu	**20–29**	51	21,7
	30–39	67	28,5
	40–49	66	28,1
	50–59	46	19,6
	≥60	5	2,1
Meslekte Çalışma Süresi (Yıl)	**1–5 yıl**	52	22,1
	6–10 yıl	34	14,5
	11–16 yıl	43	18,3
	17–20 yıl	26	11,1
	20 yıl üzeri	80	34,0
Toplam		**235**	**100,0**

Tablo 2: Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin üniversitelere göre dağılımı

Üniversiteler	n	%
İstanbul Üniversitesi	60	25,5
Süleyman Demirel Üniversitesi	33	14,0
On Dokuz Mayıs Üniversitesi	30	12,8
Atatürk Üniversitesi	30	12,8
Erciyes Üniversitesi	28	11,9
Ankara Üniversitesi	24	10,2
Başkent Üniversitesi	7	3,0
Toplam	**235**	**100,0**

Tablo 3: Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin akademik unvanlarına göre dağılımı

	n	%
Profesör	90	38,3
Doçent	35	14,9
Yardımcı doçent	48	20,4
Öğretim görevlisi	2	0,9
Araştırma görevlisi	60	25,5
Toplam	**235**	**100,0**

Tablo 4: Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin çalışma durumlarına göre dağılımı

	n	%
Tam zamanlı	218	92,8
Yarı zamanlı	17	7,2
Toplam	**235**	**100,0**

Tablo 5: Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin mezun oldukları üniversitelere göre dağılımı

	n	%
İstanbul Üniversitesi	64	27,2
Ankara Üniversitesi	51	21,7
Atatürk Üniversitesi	35	14,9
Hacettepe Üniversitesi	34	14,5
Gazi Üniversitesi	18	7,7
Marmara Üniversitesi	11	4,7
Süleyman Demirel Üniversitesi	6	2,6
On Dokuz Mayıs Üniversitesi	6	2,6
Ege Üniversitesi	5	2,1
Dicle Üniversitesi	2	0,9
Selçuk Üniversitesi	2	0,9
Atatürk Üniversitesi	1	0,4
Toplam	**235**	**100,0**

Tablo 6: Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin doktoralarını aldıkları üniversitelere göre dağılımı

	n	%
İstanbul Üniversitesi	50	25,9
Ankara Üniversitesi	35	18,1
Atatürk Üniversitesi	32	16,6
Gazi Üniversitesi	24	12,4
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	21	10,9
Selçuk Üniversitesi	11	5,7
Hacettepe Üniversitesi	7	3,6
Çukurova Üniversitesi	3	1,6
Süleyman Demirel Üniversitesi	2	1,0
Erciyes Üniversitesi	2	1,0
Berlin Frene Kümerstat Üniversitesi	1	0,5
Philips Marburg Üniversitesi	1	0,5
Bristol Üniversitesi	1	0,5
Cumhuriyet Üniversitesi	1	0,5
Dicle Üniversitesi	1	0,5
Sheffield Üniversitesi	1	0,5
Toplam	**193**	**100,0**

Tablo 7: Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin uzmanlıklarını aldıkları üniversitelere göre dağılımı.

	n	%
İstanbul Üniversitesi	40	76,9
Gazi Üniversitesi	6	11,5
Ankara Üniversitesi	2	3,8
Berlin Rudulp Virchhow Kronkonhoum Üniversitesi	1	1,9
Telaviv Üniversitesi	1	1,9
Çukurova Üniversitesi	1	1,9
Hacettepe Üniversitesi	1	1,9
Toplam	**52**	**100,0**

Tablo 8: Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin dişhekimliği eğitimi konusunda görüşleri

		Üniversiteler																	
		Tüm üniversiteler		İstanbul Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		Süleyman Demirel Üniversitesi		On Dokuz Mayıs Üniversitesi		Erciyes Üniversitesi		Ankara Üniversitesi		Gazi Üniversitesi		Başkent Üniversitesi	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Üniversitede kaynak yetersizliği var	**Katılıyor**	161	70,0	39	67,2	17	56,7	32	97,0	18	60,0	18	66,7	15	65,2	19	86,4	3	42,9
Fiziki ortam yetersizliği var	**Katılıyor**	161	68,8	42	71,2	17	56,7	31	93,9	11	36,7	20	71,4	19	79,2	18	78,3	3	42,9
Eğitim stratejilerinde yetersizlik var	**Katılıyor**	147	63,4	42	71,2	20	66,7	22	66,7	16	53,3	15	55,6	15	65,2	15	65,2	2	28,6
Üniversitelerde öğretim üyesi sayısı yetersiz	**Katılıyor**	48	20,6	6	10,2	9	30,0	16	48,5	5	16,7	11	39,3	1	4,3	0	0,0	0	0,0
Kliniklerin fiziki koşulu yetersiz	**Katılıyor**	116	50,4	34	58,6	9	30,0	25	75,8	10	33,3	14	51,9	10	41,7	10	47,6	4	57,1
Klinik uygulamalar için öğrenci sayısı fazla	**Katılıyor**	103	44,0	39	66,1	14	46,7	4	12,1	12	40,0	4	14,3	15	62,5	14	60,9	1	14,3
Ders programları klinik becerileri arttırmada yetersiz	**Katılıyor**	83	35,6	26	44,8	12	40,0	15	45,5	11	36,7	5	17,9	8	33,3	6	26,1	0	0,0
Klinik çalışmalar için hasta sayısı yetersiz	**Katılıyor**	24	10,3	4	6,8	0	0,0	7	21,2	6	20,0	3	10,7	1	4,3	3	13,0	0	0,0
Eğitim sırasında teknoloji takibi yeteri kadar yapılmıyor	**Katılıyor**	95	40,6	31	52,5	7	23,3	19	57,6	17	56,7	9	32,1	6	25,0	4	17,4	2	28,6
Öğrenci sayısının fazla olmasından dolayı öğretim üyeleriyle öğrenciler arasında yeteri kadar iletişim kurulamıyor	**Katılıyor**	91	38,9	39	66,1	9	30,0	2	6,1	15	50,0	5	17,9	8	33,3	11	47,8	2	28,6
Eğitimde sağlık mevzuatı ve hukuku konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	155	66,5	42	71,2	23	76,7	18	54,5	17	56,7	13	46,4	18	78,3	20	87,0	4	57,1
Eğitimde mesleki etik konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	134	57,5	36	62,1	22	73,3	20	60,6	9	30,0	14	50,0	17	70,8	12	52,2	4	57,1
Eğitimde muayenehanelerde kaynak kullanımı, yönetim ve sorumluluklar konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	155	66,5	48	81,4	20	66,7	18	54,5	18	60,0	20	71,4	15	62,5	13	59,1	3	42,9
Verilen eğitimlerin uygunluğu ve kalitesi değerlendirilmeli	**Katılıyor**	180	77,6	49	83,1	25	89,3	22	66,7	21	70,0	24	85,7	18	75,0	17	73,9	4	57,1

Tablo 8'de araştırmaya katılan öğretim üyelerinin dişhekimliği eğitimi konusundaki bazı sorulara cevapları görülmektedir. Tablo ayrıntılı olarak ekler bölümünde yer almaktadır.

Tablo 9: Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin eğitici eğitimine katılma durumları

	Üniversite																Toplam	
	İstanbul Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		Süleyman Demirel Üniversitesi		On Dokuz Mayıs Üniversitesi		Erciyes Üniversitesi		Ankara Üniversitesi		Gazi Üniversitesi		Başkent Üniversitesi			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Katılan	24	40,7	10	33,3	10	31,3	13	43,3	11	39,3	3	12,5	5	22,7	5	71,4	81	34,9
Katılmayan	35	59,3	20	66,7	22	68,8	17	56,7	17	60,7	21	87,5	17	77,3	2	28,6	151	65,1

Tablo 10: Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin bulundukları fakültelerdeki eğitim uygulamalarının şekline ilişkin düşünceleri

	Üniversite																Toplam	
	İstanbul Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		Süleyman Demirel Üniversitesi		On Dokuz Mayıs Üniversitesi		Erciyes Üniversitesi		Ankara Üniversitesi		Gazi Üniversitesi		Başkent Üniversitesi			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Sadece probleme dayalı eğitim	0	,0	2	6,7	1	3,4	0	,0	0	,0	0	,0	0	,0	0	,0	3	1,3
Teorik bilgiye dayalı geleneksel eğitim	26	44,8	5	16,7	10	34,5	26	86,7	7	25,9	10	41,7	5	22,7	0	,0	89	39,4
Probleme dayalı eğitim sınırlı ama geleneksel eğitim ağırlıklı	24	41,4	8	26,7	7	24,1	4	13,3	9	33,3	9	37,5	14	63,6	2	33,3	77	34,1
Ağırlıklı probleme dayalı eğitim ve sınırlı olarak geleneksel eğitim	2	3,4	2	6,7	0	,0	0	,0	3	11,1	0	,0	0	,0	1	16,7	8	3,5
Probleme dayalı eğitim ve geleneksel eğitim eşit düzeyde	6	10,3	13	43,3	11	37,9	0	,0	8	29,6	5	20,8	3	13,6	3	50,0	49	21,7
	58	100,0	30	100,0	29	100,0	30	100,0	27	100,0	24	100,0	22	100,0	6	100,0	226	100,0

Tablo 11: Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin ifadelerine göre, bulundukları fakültelerde öğrencilere yönelik olarak düzenlenen çeşitli faaliyetlerin düzenli olarak yürütülme durumu

	Üniversite																Toplam	
	İstanbul Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		Süleyman Demirel Üniversitesi		On Dokuz Mayıs Üniversitesi		Erciyes Üniversitesi		Ankara Üniversitesi		Gazi Üniversitesi		Başkent Üniversitesi			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Öğrenci değişim programları	1	1,9	0	,0	13	43,3	2	6,7	2	15,4	1	25,0	19	95,0	0	,0	38	22,5
Öğrenci araştırmaları	34	63,0	6	50,0	6	20,0	16	53,3	5	38,5	1	25,0	0	,0	5	83,3	73	43,2
Diğer (Konf., eğt. vb)	2	3,7	5	41,7	4	13,3	4	13,3	6	46,2	2	50,0	1	5,0	1	16,7	25	14,8
Öğrenci değişim programı ve öğrenci araştırması	16	29,6	0	,0	3	10,0	6	20,0	0	,0	0	,0	0	,0	0	,0	25	14,8
Öğrenci değişim programı ve diğer	0	,0	0	,0	2	6,7	0	,0	0	,0	0	,0	0	,0	0	,0	2	1,2
Öğrenci araştırmaları ve diğer	1	1,9	1	8,3	0	,0	0	,0	0	,0	0	,0	0	,0	0	,0	2	1,2
Öğrenci değişim programı, öğrenci araştırması ve diğer	0	,0	0	,0	2	6,7	2	6,7	0	,0	0	,0	0	,0	0	,0	4	2,4
Toplam	54	100,0	12	100,0	30	100,0	30	100,0	13	100,0	4	100,0	20	100,0	6	100,0	169	100,0

Tablo 12: Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin kendi derslerinde uyguladıkları eğitim şekli.

	Üniversite																Toplam	
	İstanbul Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		Süleyman Demirel Üniversitesi		On Dokuz Mayıs Üniversitesi		Erciyes Üniversitesi		Ankara Üniversitesi		Gazi Üniversitesi		Başkent Üniversitesi			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Sadece probleme dayalı eğitim	1	1,8	0	,0	1	4,2	1	3,4	0	,0	0	,0	0	,0	0	,0	3	1,4
Teorik bilgiye dayalı geleneksel eğitim	14	24,6	6	21,4	3	12,5	20	69,0	7	31,8	10	43,5	2	9,5	0	,0	62	29,5
Probleme dayalı eğitim sınırlı ama geleneksel eğitim ağırlıklı	24	42,1	7	25,0	5	20,8	4	13,8	5	22,7	7	30,4	13	61,9	4	66,7	69	32,9
Ağırlıklı probleme dayalı eğitim ve sınırlı olarak geleneksel eğitim	3	5,3	4	14,3	4	16,7	0	,0	5	22,7	0	,0	2	9,5	0	,0	18	8,6
Probleme dayalı eğitim ve geleneksel eğitim eşit düzeyde	15	26,3	11	39,3	11	45,8	4	13,8	5	22,7	6	26,1	4	19,0	2	33,3	58	27,6
Toplam	57	100,0	28	100,0	24	100,0	29	100,0	22	100,0	23	100,0	21	100,0	6	100,0	210	100,0

Tablo 13: Üniversitede verilen eğitimle ilgili sorunlar

	n	%
Ders programı, teorik ve pratik dersler ve pratik uygulama eksikliği	39	36,0
Mali sorunlar	13	12,0
Araştırma olanaklarının geliştirilmesi	12	11,0
Entegre sistem	12	11,0
Motivasyon eksikliği	8	7,4
Mezuniyet sonrası eğitimde süreklilik	7	6,5
Öğrenci sayısı fazlalığı	7	6,5
Kanıta dayalı diş hekimi eğitimi modelinin geliştirilmesi	6	5,6
Sınav sistemini	2	1,9
Hasta yoğunluğu	2	1,9
Toplam	**108**	**100,0**

Tablo 14: Üniversitenin verdiği eğitimle ilgili olarak öğretim elamanlarının en çok rahatsız olduğu durumlar

	n	%
Öğretim üyesine göre öğrenci sayısı fazlalığı	19	17,0
Öğretim üyelerinin çalışma koşullarındaki olumsuzluklar	17	16,0
Teorik ve pratik ders saatleri uyumsuzluğu	16	15,0
Fiziki koşullardaki sorunlar	8	7,3
Anabilim dalları ve bilim dalları arasında koordinasyon eksikliği	7	6,4
Eğitici eğitimi eksikliği	7	6,4
Araştırma ile ilgili fon yetersizliği	6	5,5
Avrupa birliği ile diş hekimliği eğitiminin oyumlandırılamaması	5	4,6
Sınav sistemindeki sorunlar	5	4,6
Entegre sistemin olmaması	5	4,6
Teknik yetersizlik	4	3,7
Öğrenci ile iletişim yetersizliği	3	2,8
Eğitim konularının güncellenmemesi	3	2,8
Temel tıp eğitimi yetersizliği	2	2,8
İnteraktif eğitim eksikliği	1	0,9
Toplam	**109**	**100,0**

DİŞHEKİMLİĞİ ÖĞRENCİLERİNE AİT BULGULAR

DİŞHEKİMLİĞİ ÖĞRENCİLERİ BULGULARI

Araştırmada altı üniversitenin Dişhekimliği Fakültelerinde eğitim görmekte olan toplam 318 öğrenciden veri toplanmıştır. Öğrencilerin yaş ortalaması 22.7±1.5 yıldır. Bu öğrencilerin eğitim aldıkları üniversiteler ve cinsiyete göre dağılımları Tablo 15 ve 16'da görülmektedir. Yeditepe Üniversitesi öğrencilerine ait anketler öğrencilere ulaştırılmasına rağmen öğrencilerden geri dönüşüm sağlanamamıştır. Başkent Üniversitesindeki öğrenciler henüz preklinik düzeyinde eğitim aldıkları için bu üniversitedeki öğrencilerin verileri de rapora eklenmemiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin fakültelere göre meslek hayatlarını stresli bulma durumuna bakıldığında; Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin %88.5'inin "her zaman" yanıtı verdiği görülmüştür. Tüm öğrenciler içinde "her zaman" yanıtı verenlerin oranı ise %57.4 olarak tespit edilmiştir (Tablo 17).

Araştırmaya katılan öğrencilerin %25'i bulaşıcı hastalıklara karşı korunma yetersizliklerini; %24'ü bel ağrısı, boyun veya bel fıtığı ve postür bozukluklarını; %20'si sterilizasyon yetersizliklerini mesleki sağlık riski olarak gördüğünü belirtmiştir (Tablo 18).

Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin aldıkları eğitimle ilgili düşüncelerine bakıldığında***, "Öğretim üyesi sayısı yetersizliği***" ifadesine katılma oranının Erciyes Üniversitesi'nde %72.4, Süleyman Demirel Üniversitesi'nde %61.5 iken İstanbul Üniversitesi'nde %5 olduğu görülmüş, tüm öğrencilerin % 57.1'inin ise "öğretim üyesi sayısının yetersizliği" ifadesine katılmadığı ortaya çıkmıştır (Tablo 19).

Araştırmaya katılanların "***Kliniklerin fiziki koşullarının yetersizliği***" hakkındaki düşüncelerine bakıldığında, "katılıyorum" diyenler Atatürk Üniversitesi ve Süleyman Demirel Üniversitesi %66.7 ile ilk sırada gelirken, toplamda bu oran %63.2 bulunmuştur (Tablo 19).

Araştırmaya katılanlar arasında ***"Klinik uygulamalar için öğrenci sayısı fazlalığı"*** ifadesine katılma oranları İstanbul Üniversitesi öğrencileri arasında %68.3, Ankara Üniversitesi öğrencileri arasında %53.5 iken, Süleyman Demirel Üniversitesi'ndeki öğrencilerin %85.2'sinin bu ifadeye katılmadığı, toplamda da bu ifadeye katılmama oranının %44.3 olduğu görülmüştür (Tablo 19).

"***Ders programlarının, klinik becerileri arttırmada yetersizliği"*** şeklindeki ifadeye, Süleyman Demirel Üniversitesi'ndekilerin %33.3'ünün katılmadığı, İstanbul Üniversitesi'ndekilerin %74.3'ünün katıldığı, tüm öğrencilerin ise %54.4'ünün bu ifadeye katıldığı görülmektedir (Tablo 19).

Katılımcıların "***Bazı anabilim dallarında yeteri kadar teorik bilgi alınamaması"*** ile ilgili düşüncelerine bakıldığında Erciyes Üniversitesi'ndekilerin %53.8'inin bu görüşe katılmadığı, İstanbul Üniversitesi'ndeki öğrencilerin %74.7'sinin ve genelde de öğrencilerin %65.8'inin bu düşünceye katıldığı ortaya çıkmıştır (Tablo 19).

"***Bazı anabilim dallarında yeteri kadar klinik pratik yapılamaması"*** ifadesine katılma oranı tüm öğrenciler arasında %57.4 olup, Erciyes Üniversitesi'ndekilerin %52'si bu görüşe katılmadığını belirtmiştir (Tablo 19).

Katılımcıların "***Klinik çalışmalar için hasta sayısının yetersizliği***" ile ilgili ifadeye katılmama oranı tüm grup için %56.9'dur. Bu ifadeye katılmama oranının en yüksek olduğu üniversite Süleyman Demirel Üniversitesi'dir (%63.0) (Tablo 19).

Araştırmaya katılanların ***"Eğitim sırasında teknoloji takibinin yeteri kadar yapılamaması"*** ifadesi ile ilgili düşüncelerine bakıldığında, Süleyman Demirel Üniversitesi'ndekilerin %30.8'inin bu ifadeye katılmadığı, Ankara Üniversitesi'ndekilerin %79.0'ının ve genelde de tüm öğrencilerin % 73.6'sının ise bu ifadeye katıldıkları görülmüştür(Tablo 19).

Katılımcıların ***"Öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında yeteri kadar iletişim kurulamaması"*** ifadesi ile ilgili düşüncelerine bakıldığında, Erciyes Üniversitesi'ndekilerin %58.6'sının bu ifadeye katılmadığı görülmüş, İstanbul Üniversitesi'ndekilerin %79.2'si ve genelde de tüm öğrencilerin %65.7'sinin öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında yeteri kadar iletişim kurulamadığını düşündükleri anlaşılmıştır (Tablo 19).

Katılımcıların ***"Eğitimcilerin eğitim teknikleri konusunda beceri eksikliği olduğu"*** ifadesi ile ilgili düşüncelerine bakıldığında, bu ifadeye katılmama oranının en yüksek olduğu üniversitenin Erciyes Üniversitesi (%58.6) olduğu, İstanbul Üniversitesi'ndekilerin %61,4'ü

ve genelde de %50.3'ünün "eğitimcilerin eğitim teknikleri konusunda beceri eksikliği olduğu" görüşüne katıldıkları belirlenmiştir (Tablo 19).

"Genel tıp bilgisi eksikliği var" ifadesine katılma oranı tüm öğrenciler arasında %63.5 olup, İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin %78.2'sinin bu ifadeye katıldıkları, Erciyes Üniversitesi'ndekilerin ise %48.3'ünün bu ifadeye katılmadıkları saptanmıştır (Tablo 19).

Katılımcıların ***"Diploma denkliğinin olmaması bir sorun"*** ifadesi ile ilgili düşüncelerine bakıldığında, Erciyes Üniversitesi'ndekilerin %27.6'sının bu ifadeye katılmadığı, Süleyman Demirel Üniversitesi'ndekilerin %88.9'unun ve genelde de %77.7'sinin diploma denkliğinin olmamasının bir sorun olduğu görüşüne katıldığı görülmüştür (Tablo 19).

"Mali kayıt bilgisi konusunda yeterli bilgi verilmiyor" ifadesine katılma oranı Süleyman Demirel Üniversitesi'nde en yüksek olup (%84.6), tüm öğrencilerin %72.3'ü bu görüşe katıldığını belirtmiştir (Tablo 19).

Katılımcıların ***"Problem çözmeye yönelik bir eğitim verilmiyor"*** ifadesi ile ilgili düşüncelerine bakıldığında Erciyes Üniversitesi'ndekilerin %27.6'sı bu ifadeye katılmadığını belirtirken, İstanbul Üniversitesi'ndekilerin %76.2'si ve genelde de %65.1'i problem çözmeye yönelik bir eğitim verilmediği görüşüne katıldığını belirtmiştir (Tablo 19).

Araştırmaya katılanların ***"Eğitim konuları güncel diş hekimliğini içermiyor"*** ifadesi ile ilgili düşüncelerine bakıldığında Erciyes Üniversitesi'ndekilerin %51.7'sinin bu ifadeye katılmadığı, Ankara Üniversitesi'ndekilerin %63.4'ünün ve tüm öğrencilerin %55.7'sinin bu ifadeye katıldığı görülmüştür (Tablo 19).

"Klinik ve pratik bilgilerin kombine halde verilmemesi" ifadesine katılma oranı tüm öğrenciler için %63.8 olup, bu oranın en yüksek olduğu yer Atatürk Üniversitesidir (%67.7).

Öte yandan Erciyes Üniversitesi'ndeki öğrencilerin %55.2'si bu ifadeye katılmadığını belirtmişlerdir (Tablo 19).

"Klinik çalışma süresinin yetersizliği" ifadesine Erciyes Üniversitesi'ndeki öğrencilerin büyük kısmı (%75.9),katılmaz iken, İstanbul Üniversitesi'ndeki öğrencilerin %69.3'ü ve tüm öğrencilerin %56,6'sı bu ifadeye katılmaktadır (Tablo 19).

"Klinik tanı koymada eksikliklerin olması" ifadesine katılma oranı İstanbul Üniversitesi öğrencilerinde %81.2, tüm öğrencilerde %64.5 bulunmuştur. Erciyes Üniversitesi'ndeki öğrencilerin ise %44.8'inin bu ifadeye katılmadığı anlaşılmaktadır (Tablo 19).

Araştırmaya katılan öğrencilerin ***"Radyolojik tanı koymada eksikliklerin olması"*** ifadesine katılma durumlarına bakıldığında, Erciyes Üniversitesi'ndekilerin %51.7'si bu ifadeye katılmadığı, İstanbul Üniversitesi'ndekilerin %63.4'ünün ve genelde de tüm öğrencilerin %45.9'unun radyolojik tanı koymada eksikliklerin olduğu görüşüne katıldığı görülmektedir (Tablo 19).

"Sistemik hastalıklar konusunda teorik bilgide eksiklikler var" ifadesine katılma oranı tüm öğrenciler arasında %56.3 olup, en yüksek katılma oranı %72.3 ile İstanbul Üniversitesi öğrencilerinde, en yüksek katılmama oranı ise %51.7 ile Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencilerindedir (Tablo 19).

Araştırmaya katılanların ***"İlaç kullanımı, reçete yazımı, ilaç etkileşimi konularında eksiklik var"*** ifadesi ile ilgili düşüncelerine bakıldığında, İstanbul Üniversitesi'ndekilerin %79.2'sinin ve genelde de %66.4'ünün ilaç kullanımı, reçete yazımı, ilaç etkileşimi konularında eksiklik olduğu görüşüne katıldığı görülmüştür (Tablo 19).

"Acil durumlar konusunda eğitim eksikliği var" ifadesine katılma oranı İstanbul Üniversitesi'ndeki öğrenciler için %87.1 ile en yüksek oranda olup tüm öğrencilerin %72.6'sı bu ifadeye katıldığını belirtmiştir (Tablo 19).

"İletişim becerileri konusunda eksiklikler var" ifadesine katılma oranı tüm öğrenciler arasında %59.1, İstanbul Üniversitesi öğrencileri arasında %67.3'tür. Bu ifadeye Süleyman Demirel Üniversitesi'ndeki öğrencilerin katılmama oranı diğerlerinden daha yüksektir (%40.7) (Tablo 19).

"Hasta eğitimi konusunda eksiklikler var" ifadesine Atatürk Üniversitesi'ndeki öğrencilerin %41.9'u katılmadığını belirtirken, İstanbul Üniversitesi'ndekilerin %67.3'ü ve genelde de %57.9'u hasta eğitimi konusunda eksiklikler olduğu görüşüne katıldığını belirtmiştir (Tablo 19).

Araştırmaya katılanların ***"Klinik yönetimi konusunda eksiklikler var"*** ifadesi ile ilgili düşüncelerine bakıldığında, Erciyes Üniversitesi'ndekilerin %48.3'ünün bu ifadeye katılmadığı, İstanbul Üniversitesi'ndekilerin %75.2'sinin ve tüm öğrencilerin %62.3'ünün ise katıldığı görülmüştür (Tablo 19).

"Sağlık mevzuatı ve hukuku konusunda eksiklikler var" ifadesine katılma oranı tüm öğrenciler arasında %66.7 olup, İstanbul Üniversitesi öğrencilerinde en yüksektir (%81.2). Erciyes Üniversitesi'ndeki öğrencilerin %31'i bu ifadeye katılmadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 19).

Araştırmaya katılanların ***"Mesleki etik konusunda eksiklikler var"*** ifadesi ile ilgili düşüncelerine bakıldığında Erciyes Üniversitesi'ndekilerin %55.2'si bu ifadeye katılmadığı, İstanbul Üniversitesi'ndekilerin %68.3'ünün ve genelde de %50'sinin mesleki etik konusunda eksiklikler olduğu görüşüne katıldığı saptanmıştır (Tablo 19).

"Muayenehanede kaynak kullanımı ve yönetimi konusunda eksiklikler var" ifadesine katılma oranı tüm öğrenciler arasında %68.6, İstanbul Üniversitesi'nde %83.2 bulunmuştur. Erciyes Üniversitesi'ndekilerin %41.4'ü bu ifadeye katılmadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 19).

Araştırmaya katılan öğrencilerin %31'i ortodonti; %12'si implantoloji; %12'si anatomi alanında eğitim süreçleri boyunca yeteri kadar bilgi alamadıklarını ifade etmiştir (Tablo 20).

Öğrencilerin %32'si ortodonti; %24'ü implantoloji; %13'ü cerrahi ve %12'si endodonti alanında yeteri kadar pratik yapamadıklarını belirtmiştir (Tablo 21).

Araştırmaya katılan öğrencilerin fakültelere göre öğrenimlerinde aldıkları teorik eğitimlerin klinik çalışmalara uyumu hakkındaki düşüncelerine bakıldığında; İstanbul

Üniversitesi öğrencilerinin %60'ının, Ankara Üniversitesi öğrencilerinin %59'unun "ortalama" yanıtı verdiği belirlenmiştir. Erciyes Üniversitesi öğrencilerinin %35.7'si aldıkları teorik eğitimlerin klinik çalışmalara uyumunu uygun bulurken, İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin %24'ü uygun bulmamaktadır (Tablo 22).

Araştırmaya katılan öğrencilerin üniversitelere göre öğrenimlerinde aldıkları pratik eğitimlerin klinik çalışmalara uyumu hakkındaki düşüncelerine bakıldığında; tüm öğrencilerin %45.2'si "ortalama" yanıtı verirken, bu oran İstanbul Üniversitesi'nde %50.5 olarak tespit edilmiştir (Tablo 23).

Araştırmaya katılan öğrencilerin %58.7'si aldıkları protez eğitiminin diş teknisyenlerini yönlendirecek ve yönetecek düzeyde olmadığını ifade etmişlerdir. Bu oran İstanbul Üniversitesi'nde %68'e kadar çıkmaktadır (Tablo 24).

Araştırmaya katılan öğrencilerin %64.3'ü enfeksiyon ve kontrol sistemi ve listelerinin olmadığını belirtmişlerdir. Bu oran İstanbul Üniversitesi'nde %80'e çıkarken Süleyman Demirel Üniversitesi'nde ise %34.6'dır (Tablo 25).

Öğrencilerin %19'u protez; %16'sı implantoloji; %13'ü cerrahi; %11'i ortodonti alanında eğitim süreçleri boyunca daha fazla bilgi sahibi olmak istediklerini belirtmiştir (Tablo 26).

Araştırmaya katılan öğrencilerin, %75'i, bilgiye ulaşmada kitapları; %79'u ise internet aracılığı ile bilgiye ulaştığını ifade etmiştir (Tablo 27).

Araştırmaya katılan öğrencilerin %19'u teorik eğitimin klinik uygulamalarla uyumlu olmamasını; %14'ü eğitim sürecinin çok yorucu ve yıpratıcı olmasını; %13'ü öğrenci – öğretim üyesi – asistan iletişim bozukluğunu diş hekimliğinde yaşanan önemli sorunlar arasında ifade etmişlerdir (Tablo 28).

Yaşanan sorunlara çözüm önerisi olarak, öğrencilerin %21'i eğitim süresinin 6 yıl olmasını ve ders programının hakkıyla verilmesini; %8.6'sı ise öğretim üyesi–öğrenci iletişiminin kuvvetlendirilmesini belirtmiştir (Tablo 29).

TDB Dergisindeki yazılara ilişkin görüş bildiren öğrencilerin %76.4'ü TDB Dergisi'ndeki bilimsel yazıları mesleki uygulama için faydalı bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu oran Erciyes Üniversite'sinde %100 iken Atatürk ve 19 Mayıs Üniversiteleri'nde %70.8'dir (Tablo 30). Ancak, tüm öğrencilerin bu konuda görüş bildirmediğini dikkate almak gerekir.

Tablo 15: Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet, sınıf ve yabancı dilde eğitim alma durumlarına göre dağılımları

Cinsiyet	**n**	**%**
Erkek	169	53,2
Kadın	149	46,8
Toplam	**318**	**100,0**
Sınıflar	**n**	**%**
3.sınıf	51	16,0
4.sınıf	155	48,7
5.sınıf	112	32,5
Toplam	**318**	**100,0**
Yabancı Dilde Eğitim Alma Durumu	**n**	**%**
Evet	52	16,1
Hayır	266	83,9
Toplam	**318**	**100,0**

Tablo 16: Araştırmaya katılan öğrencilerin üniversitelere göre dağılımı.

Üniversiteler	**n**	**%**
İstanbul Üniversitesi	101	31,8
Ankara Üniversitesi	101	31,8
On Dokuz Mayıs Üniversitesi	29	9,1
Süleyman Demirel Üniversitesi	27	8,5
Erciyes Üniversitesi	29	9,1
Atatürk Üniversitesi	31	9,7
Toplam	**318**	**100,0**

Tablo 17: Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin meslek hayatlarını stresli bulma durumları

	Eğitim Alınan Üniversite												Toplam	
	Ankara Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		İstanbul Üniversitesi		Ondokuz Mayıs Üniversitesi		Süleyman Demirel Üniversitesi		Erciyes Üniversitesi			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Hayır	0	0,0	0	0,0	1	1,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,3
Bazen	8	7,9	0	0,0	8	7,9	5	17,9	1	3,7	1	3,4	23	7,4
Sıklıkla	38	37,6	3	11,5	44	43,6	7	25,0	7	25,9	10	34,5	109	34,9
Her zaman	55	54,5	23	88,5	48	47,5	16	57,1	19	70,4	18	62,1	179	57,4
Toplam	101	100,0	26	100,0	101	100,0	28	100,0	27	100,0	29	100,0	312	100,0

Tablo 18: Araştırmaya katılan öğrencilerin mesleki sağlık riskleri bakımından önemli olan konular hakkında görüşleri (n=169)

	n	%
Bulaşıcı hastalıklara karşı korunamama	43	25,0
Bel ağrısı /boyun/bel fıtığı postür bozuklukları	40	24,0
Sterilizasyon yetersizlikleri	34	20,0
Psikolojik stres	23	14,0
Çapraz enfeksiyon	18	11,0
Baş ağrısı	6	3,6
Ele alet batması	2	1,2
Solunum yolu hastalıkları	1	0,6
Gözlük kullanılmaması	1	0,6
Karpal tunel sendromu	1	0,6

Tablo 19: Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin aldıkları eğitimle ilgili çeşitli ifadelere katılma durumları

		Eğitim Alınan Üniversite													
		Tüm Üniversiteler		Atatürk Üniversitesi		İstanbul Üniversitesi		Ondokuz Mayıs Üniversitesi		Süleyman Demirel Üni.		Erciyes Üniversitesi		Ankara Üniversitesi	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Öğretim üyesi sayısı yetersizliği	**Katılıyor**	99	31,4	16	53,3	5	5,0	15	51,7	16	61,5	21	72,4	26	26,0
Kliniklerin fiziki koşullarının yetersizliği	**Katılıyor**	199	63,2	20	66,7	64	63,4	18	64,3	18	66,7	14	48,3	65	65,0
Klinik uygulamalar için öğrenci sayısı fazlalığı	**Katılıyor**	139	43,7	5	16,1	69	68,3	6	20,7	2	7,4	3	10,3	54	53,5
Ders programları, klinik becerileri arttırmada yetersizlik	**Katılıyor**	173	54,4	13	41,9	75	74,3	10	34,5	10	37,0	5	17,2	60	59,4
Bazı anabilim dallarında yeteri kadar teorik bilgi alınamaması	**Katılıyor**	196	65,8	17	60,7	74	74,7	15	55,6	17	73,9	8	30,8	65	68,4
Bazı anabilim dallarında yeteri kadar klinik pratik yapılamaması	**Katılıyor**	170	57,4	13	46,4	68	68,7	12	46,2	13	56,5	8	32,0	56	58,9
Klinik çalışmalar için hasta sayısının yetersizliği	**Katılıyor**	93	29,2	10	32,3	27	26,7	9	31,0	7	25,9	6	20,7	34	33,7
Eğitim sırasında teknoloji takibi yeteri kadar yapılamaması	**Katılıyor**	231	73,6	22	73,3	78	77,2	21	75,0	17	65,4	14	48,3	79	79,0
Öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında yeteri kadar iletişim kurulamaması	**Katılıyor**	209	65,7	19	61,3	80	79,2	17	58,6	13	48,1	9	31,0	71	70,3
Eğitimcilerin eğitim teknikleri konusunda beceri eksikliği	**Katılıyor**	160	50,3	13	41,9	62	61,4	13	44,8	11	40,7	7	24,1	54	53,5
Genel tıp bilgisi eksikliği var	**Katılıyor**	202	63,5	15	48,4	79	78,2	16	55,2	13	48,1	8	27,6	71	70,3
Diploma denkliğinin olmaması bir sorun	**Katılıyor**	247	77,7	26	83,9	78	77,2	24	82,8	24	88,9	18	62,1	77	76,2
Mali kayıt bilgisi konusunda yeterli bilgi verilmiyor	**Katılıyor**	227	72,3	21	70,0	72	71,3	20	71,4	22	84,6	18	62,1	74	74,0
Problem çözmeye yönelik bir eğitim verilmiyor	**Katılıyor**	207	65,1	15	48,4	77	76,2	18	62,1	15	55,6	13	44,8	69	68,3
Eğitim konuları güncel diş hekimliğini içermiyor	**Katılıyor**	177	55,7	18	58,1	61	60,4	15	51,7	12	44,4	7	24,1	64	63,4
Klinik ve pratik bilgilerin kombine halde verilmemesi	**Katılıyor**	203	63,8	21	67,7	76	75,2	17	58,6	14	51,9	8	27,6	67	66,3
Klinik çalışma süresinin yetersizliği	**Katılıyor**	180	56,6	16	51,6	70	69,3	15	51,7	12	44,4	5	17,2	62	61,4
Klinik tanı koymada eksikliklerin olması	**Katılıyor**	205	64,5	16	51,6	82	81,2	15	51,7	16	59,3	6	20,7	70	69,3
Radyolojik tanı koymada eksikliklerin olması	**Katılıyor**	146	45,9	8	25,8	64	63,4	9	31,0	9	33,3	5	17,2	51	50,5
Sistemik hastalıklar konusunda	**Katılıyor**	179	56,3	13	41,9	73	72,3	10	34,5	12	44,4	9	31,0	62	61,4

teorik bilgide eksiklikler var															
İlaç kullanımı, reçete yazımı,ilaç etkileşimi konularında eksiklikler var	**Katılıyor**	211	66,4	17	54,8	80	79,2	15	51,7	17	63,0	10	34,5	72	71,3
Acil durumlar konusunda eğitim eksikliği var	**Katılıyor**	231	72,6	18	58,1	88	87,1	16	55,2	19	70,4	16	55,2	74	73,3
İletişim becerileri konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	188	59,1	15	48,4	68	67,3	16	55,2	13	48,1	15	51,7	61	60,4
Hasta eğitimi konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	184	57,9	13	41,9	68	67,3	17	58,6	15	55,6	13	44,8	58	57,4
Klinik yönetimi konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	198	62,3	15	48,4	76	75,2	18	62,1	14	51,9	9	31,0	66	65,3
Sağlık mevzuatı ve hukuku konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	212	66,7	17	54,8	82	81,2	17	58,6	14	51,9	10	34,5	72	71,3
Mesleki etik konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	157	50,0	10	33,3	69	68,3	9	32,1	11	42,3	5	17,2	53	53,0
Muayenehanede kaynak kullanımı ve yönetimi konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	218	68,6	18	58,1	84	83,2	17	58,6	16	59,3	8	27,6	75	74,3

Tablo 19’da üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin aldıkları eğitimle ilgili düşünceleri görülmektedir. Tablo ayrıntılı olarak ekler bölümünde yer almaktadır.

Tablo 20: Araştırmaya katılan öğrencilerin yeteri kadar teorik bilgi alamadıklarını belirttikleri bazı anabilim ve bilim dalları (n=161)

	n	%
Ortodonti	50	31,0
İmplantoloji	19	12,0
Anatomi	18	11,0
Cerrahi	14	8,7
Protez	13	8,1
Farmakoloji	9	5,6
Fizyoloji	8	5,0
Endodonti	8	5,0
Dahiliye	5	3,1
Oral diagnoz ve radyoloji	4	2,5
Temel tıp bilimleri	4	2,5
Kuron köprü	4	2,5
Biyokimya	2	1,2
Nöroloji	2	1,2
Mikrobiyoloji	1	0,6

Tablo 21: Araştırmaya katılan öğrencilerin yeteri kadar klinik pratik yapamadıkları bazı anabilim dalları (n=154)

	N	%
Ortodonti	50	32,0
İmplantoloji	37	24,0
Cerrahi	20	13,0
Endodonti	19	12,0
Protez	7	4,5
Oral diagnoz ve radyoloji	5	3,2
Periodontoloji	4	2,6
Anatomi	3	1,9
Pedodonti	3	1,9
Kuron köprü	2	1,3
Biyokimya	2	1,3
Fizyoloji	1	0,6
Mikrobiyoloji	1	0,6

Tablo 22: Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin öğrenimlerinde aldıkları teorik eğitimlerin klinik çalışmalara uyumu hakkındaki düşünceleri

	Eğitim Alınan Üniversite												Toplam	
	Ankara Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		İstanbul Üniversitesi		Ondokuz Mayıs Üniversitesi		Süleyman Demirel Üni.		Erciyes Üniversitesi			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Oldukça uygun	2	2,0	1	3,2	1	1,0	0	0,0	1	3,7	0	0,0	5	1,6
Uygun	13	13,0	7	22,6	7	7,0	8	27,6	6	22,2	10	35,7	51	16,2
Fikri yok	59	59,0	18	58,1	60	60,0	16	55,2	16	59,3	14	50,0	183	58,1
Uygun değil	19	19,0	4	12,9	24	24,0	5	17,2	3	11,1	4	14,3	59	18,7
Hiç uygun değil	7	7,0	1	3,2	8	8,0	0	0,0	1	3,7	0	0,0	17	5,4
Toplam	100	100,0	31	100,0	100	100,0	29	100,0	27	100,0	28	100,0	315	100,0

Tablo 23: Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin öğrenimlerinde aldıkları pratik eğitimlerin klinik çalışmalarla uyumu hakkındaki düşünceleri

	Eğitim Alınan Üniversite												Toplam	
	Ankara Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		İstanbul Üniversitesi		Ondokuz Mayıs Üniversitesi		Süleyman Demirel Üni.		Erciyes Üniversitesi			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Oldukça uygun	2	2,0	1	3,2	5	5,1	0	0,0	1	3,7	2	7,1	11	3,5
Uygun	36	36,0	13	41,9	32	32,3	14	48,3	11	40,7	9	32,1	115	36,6
Fikri yok	48	48,0	11	35,5	50	50,5	9	31,0	10	37,0	14	50,0	142	**45,2**
Uygun değil	10	10,0	5	16,1	9	9,1	5	17,2	4	17,8	3	10,7	36	11,5
Hiç uygun değil	4	4,0	1	3,2	3	3,0	1	3,4	1	3,7	0	0,0	10	3,2
Toplam	100	100,0	31	100,0	99	100,0	29	100,0	27	100,0	28	100,0	314	100,0

Tablo 24: Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin diş teknisyenlerini yönlendirecek ve yönetecek düzeyde protez eğitimi aldıkları hakkındaki düşünceleri

	Eğitim Alınan Üniversite												Toplam	
	Ankara Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		İstanbul Üniversitesi		Ondokuz Mayıs Üniversitesi		Süleyman Demirel Üni.		Erciyes Üniversitesi			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	39	39,0	14	45,2	32	32,0	16	55,2	11	40,7	18	64,3	130	41,3
Hayır	61	61,0	17	54,8	68	68,0	13	44,8	16	59,3	10	35,7	185	58,7
Toplam	100	100,0	31	100,0	100	100,0	29	100,0	27	100,0	28	100,0	315	100,0

Tablo 25: Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin hasta güvenliği açısından enfeksiyon kontrol sistemi ve listesinin varlığı hakkındaki görüşleri

	Eğitim Alınan Üniversite												Toplam	
	Ankara Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		İstanbul Üniversitesi		Ondokuz Mayıs Üniversitesi		Süleyman Demirel Üni.		Erciyes Üniversitesi			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	32	32,7	18	60,0	20	20,0	17	63,0	17	65,4	6	22,2	110	35,7
Hayır	66	67,3	12	40,0	80	80,0	10	37,0	9	34,6	21	77,8	198	64,3
Toplam	98	100,0	30	100,0	100	100,0	27	100,0	26	100,0	27	100,0	308	100,0

Tablo 26: Araştırmaya katılan öğrencilerin eğitim süreçlerinde hangi alanlarda daha fazla bilgi sahibi olmak istedikleri hakkında görüşleri (n=394)

	n	%
Protez	75	19,0
İmplantoloji	62	16,0
Cerrahi	53	13,0
Ortodonti	45	11,0
Temel tıp bilimleri	28	7,1
Estetik diş hekimliği ve yeni teknolojik yenilikler	22	5,6
Ağız hastalıkları	19	4,8
Farmakoloji	14	3,6
Genetik	11	2,8
Koruyucu hekimlik	9	2,3
Anatomi	9	2,3
Acil durumlarda müdahale ve ilk yardım	8	2,0
Sistemik hastalıklar	7	1,8
Oral diagnoz ve radyoloji	6	1,5
Muayenehane işletmeciliği	5	1,3
Endodonti	5	1,3
Periodontoloji	4	1,0
Hasta ile iletişim	3	0,8
Lazerli sistemler	3	0,8
Klinik uygulamalar	3	0,8
Patoloji	2	0,5
Psikoloji	1	0,3

Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 27: Araştırmaya katılan öğrencilerin bilgiye ulaşım konusunda başvurdukları kaynaklar

	n	%
İnternet	250	79,0
Kitaplar	240	75,0
Kongre	82	26,0
Periyodik yayınlar	30	9,4
Toplantılar	25	7,9
Kurs	19	6,0
Diğer	33	10,0

Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 28: Araştırmaya katılan öğrencilerin diş hekimliği alanında yaşanan sorunlar hakkında görüşleri(n=256)

	n	%
Teorik eğitimin klinik uygulamalarla uyumlu olmaması	49	19,0
Eğitim süreci çok yorucu ve yıpratıcı	36	14,0
Öğrenci - öğretim üyesi – asistan iletişim sorunu	32	13,0
Maliyeti yüksek bir eğitim	24	9,4
Akademik personel sayısının yetersiz olması	11	4,3
Türkçe kaynak yetersizliği	11	4,3
Temel tıbbi bilimler konusunda yetersiz bilgi	10	3,9
Endikasyonun öğrenci tarafından konulamaması	9	3,5
Teknik yetersizlik	9	3,5
Diş hekimliği eğitim programının güncel olmaması	8	3,1
Güncel bilgilere istenildiğinde ulaşabilme sorunu	8	3,1
Teorik ve pratik derslerin tüm günü kaplaması	7	2,7
Hasta iletişiminde yaşanan sorunlar	7	2,7
Öğrencinin tek başına tedavi planı yapmakta zorlanması	6	2,3
Anabilim dalları arasında koordinasyon sorunu	6	2,3
Puan kaygısı nedeni ile öğretimin ikinci plana atılması	4	1,6
Klinik düzensizlik	4	1,6
Eğitim süresi kısa	3	1,2
Sistemik hastalıklar yetersiz bilgi	2	0,8
Öğrenci sayısının fazla olması	2	0,8
Serbest diş hekimliği hakkında yetersiz bilgi	2	0,8
Diş hekimliğinin hekimlik branşı olarak görülmemesi	2	0,8
Alan dışı ders sayısının fazla olması	1	0,4
Hasta bulmada zorluk	1	0,4
Entegre sistemin olmayışı	1	0,4
Ergonomi bilgisi yetersizliğine bağlı yaşanan sorunlar	1	0,4

Tablo 29: Araştırmaya katılan öğrencilerin diş hekimliği eğitimi konusunda yaşanan sorunlara yönelik önerileri (n=209)

	n	%
Eğitimin süresi 6 yıl olmalı ve eğitim programı hakkıyla verilmeli	44	21,0
Öğretim üyesi – öğrenci iletişimi kuvvetlendirilsin	18	8,6
Sarf malzemelerini okul temin etmeli	14	6,7
Klinik çalışmalarda öğretim üyesi yol gösterici olmalı	13	6,2
Asistan – öğrenci – hasta iletişimi düzeltilmeli	14	6,7
Asistanlar daha iyi eğitilmeli	11	5,3
Öğretim üyeleri öğrencilerin sorunlarından haberdar olmalı	11	5,3
Daha hafif bir sistem olmalı	11	5,3
Teorik eğitimden sonra klinik eğitim verilmeli	10	4,8
Puan ve not yetiştirme stresi azaltılmalı	6	2,9
Öğrenci sayısı azaltılmalı	5	2,4
Asistan daha az öğrenci ile ilgilenmeli	5	2,4
Öğretim üyeleri Türkçe kaynak yazmalı	5	2,4
Endikasyon ve tedavi planlama hakkında yetersizlikler giderilmeli	4	1,9
Her bölümün ilk muayenesinde öğrenciler de yer almalı	4	1,9
Oral diagnozda hasta sayısı öğrencinin tanı koymasına olanak verecek şekilde arttırılmalı	4	1,9
Doktoraya giriş için merkezi sınav yapılmalı	4	1,9
Anabilim dalları arasında koordinasyon sağlanmalı	3	1,4
Klinik puan zorunluluğu yerine eğitime gereken önem verilmeli	3	1,4
Öğretim üyelerinin yetersizliği giderilmeli	3	1,4
Teknoloji takibi yapılmalı ve öğrenciler bu konuda bilgilendirilmeli	3	1,4
Gereksiz bilgi verilmemeli	2	1,0
Öğrenci çalışmaları araştırmaya yönelik olmalı	2	1,0
Kliniklerin temizlik ve bakımına özen gösterilmeli	2	1,0
İnteraktif eğitime önem verilmeli	1	0,5
Mezunlar için daha çok bilgi ağırlıklı kongreler düzenlenmeli	1	0,5
Üniversitelerin döner sermayeleri sarf malzemeler için devreye sokulmalı	1	0,5
Şirketlerden reklam alınarak malzeme sıkıntısı giderilmeli	1	0,5
Öğrenciye bilgiye ulaşma yolları öğretilmeli	1	0,5
Alan dışı dersler yerine alan dersleri konsun	1	0,5
Öğrenciye hastaları okul bulmalı	1	0,5
Diş hekimlerinin tıp nosyonu kazanması sağlanmalı	1	0,5

Tablo 30: Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin TDB Dergisi'ndeki bilimsel yazıları mesleki uygulama için faydalı bulup bulmadığı

	Eğitim Alınan Üniversite												Toplam	
	Ankara Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		İstanbul Üniversitesi		Ondokuz Mayıs Üniversitesi		Süleyman Demirel Üni.		Erciyes Üniversitesi			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	57	71,3	17	70,8	60	77,9	17	70,8	16	80,0	21	100,0	188	76,4
Hayır	23	2,8	7	29,2	17	22,1	7	29,2	4	20,0	0	0,0	58	23,6
Toplam	80	100,0	24	100,0	77	100,0	24	100,0	20	100,0	21	100,0	246	100,0

DİŞHEKİMLERİNE AİT BULGULAR

DİŞHEKİMLERİNE AİT BULGULAR

Bu bölümde İstanbul'da muayenehanelerinde hizmet veren 249 dişhekimi ile kamuda hizmet veren 56 dişhekiminden (Toplam: 305 dişhekimi) toplanan verilerin analiz sonuçları sunulmuştur. Dişhekimlerinin sosyo-demografik özellikleri Tablo 31'de, mezun oldukları üniversiteler, yabancı dilde eğitim alma durumları, uzmanlık alanları, doktora alanları ve doktoralarını aldıkları fakülteler Tablo 32-35'de görülmektedir. Diş hekimlerinin yabancı dilde eğitim alma oranı %27,9'dur. Tüm grupta sadece 6 kişinin uzmanlık derecesi olduğu, kamuda çalışanlardan 9'unun, muayenehanede çalışan dişhekimlerinden 14'ünün doktora yaptığı belirlenmiştir.

Dişhekimlerinin yaş ortalaması 39.7±10.7'dir. Günlük hizmet verilen hasta sayısı ortalama 13.13±9.19 iken girişimsel uygulama yapılan hasta sayısı 9.54±7.7'dir. Hekimler ortalama 15.24±10.44 yıldır aktif diş hekimliği yapmaktadır. İş doyum puanı ortalaması 5.95±2.0 bulunmuştur (Tablo 36). 10 puan üzerinden yapılan bu değerlendirmede (0=tam bir tatminsizlik; 10= tam bir tatmin durumu olacak şekilde) ortalama 5.95 değeri orta düzey bir tatmin durumunu göstermektedir. Genellikle tam bir tatmin düzeyi puanının sonuç olarak bulunduğu araştırmalar hemen hiç yoktur. Dolayısıyla en iyimser durumda bile ortalamanın 8, 9 düzeyinde kalacağı da düşünülürse, yaklaşık 6 değeri yaklaşık %60 tatmin düzeyini işaret etmektedir.

Araştırmaya katılan diş hekimlerinin %75'i meslek hayatlarının stresli olduğunu düşündüklerini belirtirken, %22.4'ü meslek hayatlarının bazen stresli olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir (Tablo 37).

Araştırmaya katılan diş hekimlerinin, %43,0'ı viraj hastalıkları; %25,0'ı ortopedik rahatsızlıkları; %12,0' ise stresi mesleki sağlık riski olarak gördüğünü belirtmiştir (Tablo 38).

Araştırmaya katılan dişhekimlerinin, mezun oldukları fakültenin eğitimi ile ilgili görüşleri Tablo 39'da görülmektedir.

Dişhekimlerinin %76,7'si "***Klinik uygulamalar için öğrenci sayısı fazla",*** %75,1'i ***Mali kayıt bilgisi konusunda yeterli bilgi verilmemesi***", %74,8'i "***Sağlık mevzuatı ve hukuku konusunda eksiklikler var***", %72,1'i "***Muayehanede kaynak kullanımı ve yönetimi konusunda eksiklikler var***", %71,8'i "***Klinik yönetimi konusunda eksiklikler var***" ve %70,2'si "***Acil durumlar konusunda eksiklikler var***", ifadelerine katılmaktadır (Tablo 39).

Dişhekimlerinin %60 ve üzeri oranlarda "***Klinik fiziki koşulların yetersizliği"***, "***Bazı anabilim dallarında yeteri kadar klinik pratik yapılmadı***", "***Eğitim sırasında teknoloji takibinin yeteri kadar yapılmadı***", "***Öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında yeteri kadar iletişim kurulamadı***", "***Problem çözmeye yönelik eğitim verilmedi***", "***Klinik tanı koymada yetersizlikler var***", "***Sistemik hastalıklar konusunda teorik bilgide eksiklikler var***", "***Hastaya ilaç kullanımı, reçete yazımı ve ilaç etkileşimi konularında eksiklikler var***", "***Hasta eğitimi konusunda eksiklikler var,"*** "***İletişim becerileri konusunda eksiklikler var***" ifadelerine katıldıkları saptanmıştır (Tablo 39).

Dişhekimlerinin yaklaşık %50'si ise "***Ders programları klinik becerileri arttırmada yetersiz***", "***Bazı anabilim dallarında yeteri kadar teorik bilgi alınmadı***", "***Klinik ve pratik bilgiler kombine halde verilmedi***", ***"Klinik çalışma süresi yetersizdi" ve "Radyolojik tanı koymada eksiklikler vardı"*** ifadelerine katılmaktadır (Tablo 39).

Araştırmaya katılan diş hekimlerinin %46.2'si öğrenimleri sırasında aldıkları teorik eğitimin çalışma hayatlarında ihtiyaçlarına uygunluk durumunun ortalama düzeyde olduğunu bildirirken, % 44.3'ü aldıkları pratik eğitimin çalışma hayatları için uygunluk durumunun ortalama düzeyde olduğunu belirtmiştir. Bu oran kamuda çalışan diş hekimlerinde %30.4 iken özel muayenehanesi olan diş hekimlerinde ise %46.4'tür (Tablo 40).

Araştırmaya katılan ve kamuda görevini sürdüren diş hekimlerinin %41.1'i; özel sektörde çalışan diş hekimlerinin ise %36.8'i diş hekimliği eğitimlerinin yeterli ve ihtiyaçlarına uygun olma durumunun iş doyumlarını etkilediğini belirtmişlerdir. Diş hekimlerinin genelinde ise bu oran %39'dur. (Tablo 41).

Araştırmaya katılan kamuda çalışmakta olan dişhekimlerinin %69,6'sı; özel sektörde çalışanların %56,2'si "***Düzenli olarak eğitim ve kurslara***" katılmadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 42).

Araştırmaya katılan kamuda görevini sürdürmekte olan diş hekimlerinin %51.8'i; özel sektörde görevini sürdürmekte olan diş hekimlerinin ise %60.6'sı "***Diş teknisyenlerini yönlendirecek ve yönetecek düzeyde protez eğitimi***" aldıklarını belirtmişlerdir. (Tablo 42).

Araştırmaya katılan kamu diş hekimlerinin %57.1'i; özel sektörde çalışan diş hekimlerinin %89.2'si "***Muayenehanelerinde acil tıbbi yardım setlerinin***" olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 42).

Araştırmaya katılan kamu diş hekimlerinin %67.9'u; özel sektörde görevini sürdürmekte olan diş hekimlerinin %73.1'i "***Muayenehanelerinde kayıt ve izleme sistemlerinin***" olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 38). Kamuda çalışan diş hekimlerinin %67.9'u; özel sektörde çalışan diş hekimlerinin de %65.9'unun "***Hasta güvenliği açısından kontrol sistemi***" olduğu saptanmıştır (Tablo 42).

Kamuda çalışan dişhekimlerinin %10.9'u, özel sektörde çalışan dişhekimlerinin ise %35.1'i çocuklarının da dişhekimliği eğitimi görmesini arzu ettiklerini belirtmişlerdir (Tablo 42). Çocuklarının dişhekimliği eğitimi almasını istemeyen ve bu konuda gerekçe belirtenlerin başlıca gerekçeleri, yaptıkları işin ***"stresli"*** olması (%40), ***"emeğin karşılığının alınamaması"*** (%32), ***"uzmanlık için üniversiteye girişin zor olması"*** (%11) şeklinde sıralanmaktadır (Tablo 43).

Araştırmaya katılan kamu diş hekimlerinin %42,9'u; özel muayenehanesi olan diş hekimlerinin ise %21,5'i mezuniyet sonrası 1-4 eğitim ya da toplantıya katıldıklarını belirtmişlerdir. Özel statüdeki dişhekimleri eğitim sayısı arttıkça kamudaki dişhekimlerine göre gittikçe artan oranda eğitimlere daha çok ilgi duyar niteliktedir. İş yaşamında 20'den fazla eğitim / toplantıya katılmışların oranı kamuda %17,1 iken, bu oran özel muayenehanesi olan dişhekimlerinde %28,3'tür. (Tablo 44).

Araştırmaya katılan diş hekimlerinin %23,0 cerrahi ve ortodonti; %9,3''ü tedavi planlama ve muayenehane işletmeciliği; %7,7'si implantoloji; %4,4'ü hasta ile iletişim konularında daha fazla bilgi sahibi olmak istediklerini ifade etmişlerdir (Tablo 45).

Araştırmaya katılan diş hekimlerinin, %70'i interneti; %60'ı kitapları; %58'i periyodik yayınları; %48'i katıldıkları kongreleri; %45'i katıldıkları toplantıları; %33'ü katıldıkları kursları bilgiye ulaşmak için kullanmaktadırlar (Tablo 46).

Araştırmaya katılan diş hekimlerine mezuniyet sonrası eğitim programı ile ilgili düşünceleri sorulduğunda, "***Eğitim konuları günceldi***" ifadesine katılım oranı %72.5'dir. Ancak diş hekimlerinin % 45.4'ü "***Eğitim konularının seçiminde görüşlerinin alındığı***" ifadesine katılmamıştır (Tablo 47).

Diş hekimlerinin %22'si pratik eğitimin yetersizliğini; %13'ü öğrenci sayısının fazla olmasını; %11'i eğitim programlarının yetersiz olmasını, diş hekimliği eğitiminde yaşanan sorunlar kapsamında belirtmiştir (Tablo 48).

Yaşanan sorunlara çözüm önerisi olarak, dişhekimlerinin %25'i pratik uygulamaya yönelik eğitim verilmesini; %17'si ders programlarının güncellenmesini; %16'sı ise öğrenci sayısının azaltılmasını ifade etmiştir (Tablo 49).

Araştırma grubunun %77.4'ü TDB dergisindeki bilimsel yazıların mesleki uygulamalar için faydalı olduğunu belirtmiştir (Tablo 50).

Tablo 31: Diş hekimlerinin sosyo-demografik özellikleri ve mezun oldukları üniversitelere göre dağılımı

		Kamuda Çalışan Diş hekimleri		Muayenehanede Çalışan Diş hekimleri		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Cinsiyet	Erkek	16	28,6	141	56,6	157	51,5
	Kadın	40	71,4	108	43,4	148	48,5
Yaş grubu	20-29	16	28,6	42	16,9	58	19,0
	30-39	24	42,9	91	36,5	115	37,7
	40-49	10	17,9	67	26,9	77	25,2
	50-59	4	7,1	31	12,4	35	11,5
	>60	2	3,6	18	7,2	20	6,6
Mezun Olunan Üniversite	Ankara Üniversitesi	6	10,7	7	2,8	13	4,3
	Atatürk Üniversitesi	2	3,6	5	2,0	7	2,3
	Dicle Üniversitesi	1	1,8	1	0,4	2	0,7
	Ege Üniversitesi	3	5,4	14	5,6	17	5,6
	Gazi Üniversitesi	3	5,4	4	1,6	7	2,3
	Hacettepe Üniversitesi	2	3,6	9	3,6	11	3,6
	İstanbul Üniversitesi	26	46,4	121	48,6	147	48,2
	Marmara Üniversitesi	8	14,3	77	30,9	85	27,9
	Selçuk Üniversitesi	2	3,6	1	0,4	3	1,0
	Sofya Bulgaristan Üniversitesi	3	5,4	0	0,0	3	1,0
	Çukurova Üniversitesi	0	0,0	1	0,4	1	0,3
	Cumhuriyet Üniversitesi	0	0,0	2	0,8	2	0,7
	Yeditepe Üniversitesi	0	0,0	6	2,4	6	2,0
	Romanya Bükreş Üniversitesi	0	0,0	1	0,4	1	0,3
	Toplam	56	100,0	249	100,0	305	100,0

Tablo 32: Diş hekimlerinin yabancı dille eğitim alma durumu

Yabancı dilde eğitim alma durumu	Kamuda Çalışan Dişhekimleri		Muayenehanede Çalışan Dişhekimleri		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	17	30,4	68	27,3	85	27,9
Hayır	39	69,6	181	72,7	220	72,1
Toplam	56	100,0	249	100,0	305	100,0

Tablo 33: Uzmanlık eğitimi alan (n=6) diş hekimlerinin uzmanlık alanları

Uzmanlık alanı	Kamuda Çalışan Dişhekimleri		Muayenehanede Çalışan Dişhekimleri		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Ortodonti	0	0,0	2	50,0	2	33,3
Çene yüz protezi	2	100,0	2	50,0	4	66,7
Toplam	2	100,0	4	100,0	6	100,0

Tablo 34: Doktora eğitimi alan diş hekimlerinin (n=23) doktora alanları

	Kamuda Çalışan Dişhekimleri		Muayenehanede Çalışan Dişhekimleri		Toplam	
Doktora alanları	n	%	n	%	n	%
Konservatif tedavisi	1	11,1	0	0,0	1	4,3
Periodontoloji	2	22,2	4	28,6	6	26,1
Ortodonti	1	11,1	1	7,1	2	8,7
Protez	1	11,1	4	28,6	5	21,7
Çene yüz protezi	2	22,2	0	0,0	2	8,7
Cerrahi	2	22,2	3	21,4	5	21,7
Oral diagnoz ve radyoloji	0	0,0	1	7,1	1	4,3
Toplum ağız diş sağlığı	0	0,0	1	7,1	1	4,3
Toplam	9	100,0	14	100,0	23	100,0

Tablo 35: Doktorası olan diş hekimlerinin doktoralarını aldıkları üniversitelere göre dağılımı

	Kamuda Çalışan Dişhekimleri		Muyenehanede Çalışan Dişhekimleri		Toplam	
Doktorasını aldığı üniversite	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Marmara Üniversitesi	2	22,2	3	21,4	5	21,7
Gazi Üniversitesi	1	11,1	2	14,3	3	13,0
İstanbul Üniversitesi	5	55,6	5	35,7	10	43,5
Selçuk Üniversitesi	1	11,1	0	0,0	1	4,3
Edinburg Üniversitesi	0	0,0	1	7,1	1	4,3
Yeditepe Üniversitesi	0	0,0	1	7,1	1	4,3
Atatürk Üniversitesi	0	0,0	2	14,3	2	8,7
Toplam	9	100,0	14	100,0	23	100,0

Tablo 36: Diş hekimlerinin günlük muayene ettikleri hasta sayısı, günlük girişim sayısı ve iş doyumu puanları

		Yaş	Aktif diş hekimliği süresi	Doktorayı bitirdikten sonra geçen süre	Günlük muayene edilen hasta sayısı	Günlük girişim sayısı	İş doyumu puanı
Kamuda çalışan diş hekimleri	**Ortalama**	36,18	12,34	10,13	26,91	20,89	4,53
	Std. Sapma	9,73	9,18	7,16	8,02	8,51	2,17
Muayenehanede Çalışan Dişhekimleri	**Ortalama**	40,52	15,89	14,11	9,80	6,63	6,28
	Std. Sapma	10,72	10,61	9,21	5,70	3,82	1,89
Toplam	**Ortalama**	39,72	15,24	12,24	13,13	9,54	5,95
	Std. Sapma	10,66	10,44	8,31	9,19	7,71	2,06

Tablo 37: Diş hekimlerinin mesleki stres durumlarına göre dağılımı

Mesleki Stres Durumu	Kamuda Çalışan Dişhekimleri		Muyenehanede Çalışan Dişhekimleri		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Hayır	0	0,0	7	3,0	7	2,4
Bazen	6	11,1	59	25,0	65	22,4
Sıklıkla	24	44,4	119	50,4	143	49,3
Her zaman	24	44,4	51	21,6	75	25,9
Toplam	54	100,0	236	100,0	290	100,0

Tablo 38: Mesleki riskler konusunda görüş bildiren diş hekimlerinin mesleki sağlık riskleri hakkında görüşlerinin dağılımı (n=129)

	n	%
Viral Hastalıklar	56	43,0
Ortopedik Rahatsızlıklar	32	25,0
Stres	16	12,0
Kontaminasyon sorunu	10	7,8
Fibromiyalji	5	3,9
Hasta Hekim İlişkisi	3	2,3
Toplum ve Hasta Eğitiminin Yetersizliği	2	1,6
Hastalardan Doğru Bilgi Alınamaması	2	1,6
Hastaların Tıbbi Özgeçmişlerinin Bilinememesi	2	1,6
Mesleki Yıpranma	1	0,8

Tablo 39: Diş hekimlerinin aldıkları üniversite eğitimi ile ilgili çeşitli ifadelere katılma durumu

		Kurum				Toplam		Anlamlılık testi sonucu
		Kamu		Özel				
		n	%	n	%	n	%	
Öğretim üyesi sayısı yetersizliği	**Katılıyor**	14	25,0	83	33,3	97	31,8	**,046**
Kliniklerin fiziki koşulları yetersizdi	**Katılıyor**	32	57,1	167	67,1	199	65,2	,336
Klinik uygulamalar için öğrenci sayısı fazla	**Katılıyor**	38	67,9	196	78,7	234	**76,7**	,072
Ders programları klinik becerileri arttırmada yetersiz	**Katılıyor**	32	57,1	141	56,6	173	56,7	,637
Bazı anabilim dallarında yeteri kadar teorik bilgi alınmadı	**Katılıyor**	32	57,1	141	56,6	173	56,7	,437
Bazı anabilim dallarında yeteri kadar klinik pratik yapılmadı	**Katılıyor**	37	66,1	170	68,3	207	**67,9**	,706
Klinik çalışmalar için hasta sayısı yetersiz	**Katılıyor**	20	35,7	103	41,4	123	40,3	,489
Eğitim sırasında teknoloji takibi yeteri kadar yapılmıyor	**Katılıyor**	27	48,2	160	64,3	187	61,3	,083
Öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında yeteri kadar iletişim kurulamıyor	**Katılıyor**	36	64,3	162	65,1	198	**64,9**	**,011**
Eğitimcilerin eğitim teknikleri konusunda beceri eksikliği vardı	**Katılıyor**	18	32,1	107	43,0	125	41,0	,056
Genel tıp bilgisi eksikliği vardı	**Katılıyor**	30	53,6	118	47,4	148	48,5	,651
Diploma denkliğinin olmaması sorundu (yurt dışından gelen diş hekimleri için)	**Katılıyor**	19	33,9	102	41,0	121	39,7	**,010**
Mali kayıt bilgisi konusunda yeterli bilgi verilmemesi	**Katılıyor**	45	80,4	184	73,9	229	**75,1**	**,011**
Problem çözmeye yönelik bir eğitim verilmemesi	**Katılıyor**	36	64,3	159	63,9	195	**63,9**	,638
Eğitim konuları güncel dişhekimliğini içermiyor	**Katılıyor**	24	42,9	113	45,4	137	44,9	,587
Klinik ve pratik bilgiler kombine halde verilmedi	**Katılıyor**	32	57,1	126	50,6	158	51,8	,246
Klinik çalışma süresi yetersizdi	**Katılıyor**	31	55,4	130	52,2	161	52,8	,604
Klinik tanı koymada yetersizlikler vardı	**Katılıyor**	30	53,6	155	62,2	185	60,7	,343
Radyolojik tanı koymada eksiklikler vardı	**Katılıyor**	31	55,4	146	58,6	177	58,0	,400
Sistemik hastalıklar konusunda teorik bilgide eksiklikler vardı	**Katılıyor**	33	58,9	150	60,2	183	60,0	,313
Hastaya ilaç kullanımı reçete yazımı ve ilaç etkileşimi konularında eksiklikler vardı	**Katılıyor**	36	64,3	153	61,4	189	62,0	,901
Acil durumlar konusunda eksikler vardı	**Katılıyor**	39	69,6	175	70,3	214	**70,2**	,419
İletişim becerileri konusunda eksikler vardı	**Katılıyor**	34	60,7	155	62,2	189	62,0	,184
Hasta eğitimi konusunda eksikler vardı	**Katılıyor**	31	55,4	157	63,1	188	61,6	,136
Klinik yönetimi konusunda eksikler vardı	**Katılıyor**	40	71,4	179	71,9	219	**71,8**	,129
Sağlık mevzuatı ve hukuku konusunda eksiklikler vardı	**Katılıyor**	41	73,2	187	75,1	228	**74,8**	**,045**
Mesleki etik konusunda eksikler vardı	**Katılıyor**	27	48,2	115	46,2	142	46,6	,234
Muayenehanede kaynak kullanımı (zaman malzeme vb) ve yönetimi konusunda eksikler vardı	**Katılıyor**	41	73,2	179	71,9	220	72,1	,106

Tablo 39'da diş hekimlerinin aldıkları üniversite eğitimi ile ilgili çeşitli ifadelere katılma görülmektedir. Tablo ayrıntılı olarak ekler bölümünde yer almaktadır.

Tablo 40: Diş hekimlerinin öğrenimleri sırasında aldıkları teorik ve pratik eğitimin çalışma hayatlarına uygun olma durumu

		Kurum				Toplam	
		Kamu		Özel			
		n	%	n	%	n	%
Öğrenimleri sırasında aldıkları teorik eğitimin çalışma hayatlarında ne kadar ihtiyaçlarına uygun olma durumu	**Oldukça uygun**	9	16,1	30	12,0	39	12,8
	Uygun	15	26,8	74	29,7	89	29,2
	Ortalama	26	46,4	115	46,2	141	46,2
	Uygun değil	6	10,7	23	9,2	29	9,5
	Hiç uygun değil	0	0,0	7	2,8	7	2,3
Ki-kare=2,393; p=0,664							
Öğrenimleri sırasında aldıkları pratik eğitim çalışma hayatlarında ne kadar ihtiyaçlarına uygun olma durumu	**Oldukça uygun**	10	17,9	18	7,2	28	9,2
	Uygun	22	39,3	77	30,9	99	32,5
	Ortalama	17	30,4	118	47,4	135	44,3
	Uygun değil	7	12,5	28	11,2	35	11,5
	Hiç uygun değil	0	0,0	8	3,2	8	2,6
Ki-kare=11,469; p=0,022							

Tablo 41: Diş hekimlerinin eğitimlerinin yeterliliği ve ihtiyaçlarına uygun olmasının iş doyumlarını etkileme durumu

	Kurum				Toplam	
	Kamu		Özel			
	n	%	n	%	n	%
Çok etkiler	14	25,0	96	38,6	110	36,1
Etkiler	23	41,1	96	36,8	119	39,0
Orta derecede etkiler	13	23,2	50	20,1	63	20,7
Etkilemez	4	7,1	6	2,4	10	3,3
Hiç etkilemez	2	3,6	1	0,4	3	1,0
Ki-kare=10,415; p=0,034						

Tablo 42: Diş hekimlerinin çalıştıkları kuruma göre çocuklarını diş hekimliği fakültesinde okutma isteği, düzenli olarak eğitim ve kurslara katılma, diş teknisyenlerini yönlendirecek düzeyde protez eğitimi alma, muayenehanede acil tıbbi yardım seti, muayenehanede kayıt ve izleme sistemi ile hasta güvenliği açısından kontrol sistemi varlığı durumu.

		Kurum				Toplam	
		Kamu		Özel			
		n	%	n	%	n	%
Çocuklarının diş hekimliği fakültesinde okumasını isteme durumu	**Evet**	6	10,9	86	35,1	92	30,7
	Hayır	49	89,1	159	64,9	208	69,3
Anlamlılık testi sonucu: p=0,000							
Düzenli olarak eğitim ve kurslara katılma durumu	**Evet**	16	28,6	107	43,0	123	40,3
	Hayır	39	69,6	140	56,2	179	58,7
Anlamlılık testi sonucu: p=0,068							
Diş teknisyenlerini yönlendirecek ve yönetecek düzeyde protez eğitimi aldığını düşünme durumu	**Evet**	29	51,8	151	60,6	180	59,0
	Hayır	27	48,2	98	39,4	125	41,0
Anlamlılık testi sonucu: p=0,232							
Muayenehanede acil tıbbi yardım seti varlığı	**Evet**	32	57,1	222	89,2	254	83,3
	Hayır	24	42,9	27	10,8	51	16,7
Anlamlılık testi sonucu: p=0,000							
Muayenehanede kayıt ve izleme sistemi varlığı	**Evet**	38	67,9	182	73,1	220	72,1
	Hayır	18	32,1	67	26,9	85	27,9
Anlamlılık testi sonucu: p=0,416							
Hasta güvenliği açısından kontrol sistemi varlığı	**Evet**	38	67,9	164	65,9	202	66,2
	Hayır	18	32,1	85	34,1	103	33,8
Anlamlılık testi sonucu: p=0,876							

Tablo 43:Dişhekimlerinin kendi çocuklarının dişhekimi olmasını istememe nedenleri (n=104).

	n	%
Stres	42	40,0
Emeğin karşılığının alınamaması	33	32,0
Uzmanlık için üniversiteye girişin zor olması	11	11,0
İhtiyaçtan fazla diş hekiminin oluşu	5	4,8
Özlük haklarının verilmemesi	4	3,8
Meslek hastalıkları	3	2,9
Çocuğu diş hekimi olmak istemeyen	3	2,9
Çocuğu başka fakültede okuyan	3	2,9

Tablo 44: Dişhekimlerinin katıldıkları mezuniyet sonrası eğitim ya da toplantı sayısı dağılımı

Mezuniyet sonrası eğitim ya da toplantı sayısı toplamı	Kurum				Toplam	
	Kamu		Özel			
	n	%	n	%	n	%
1-4	24	42,9	51	21,5	75	25,6
5-9	11	19,6	50	21,1	61	20,8
10-14	6	10,7	42	17,7	48	16,4
15-19	5	8,9	27	11,4	32	10,9
20 ve daha fazla	10	17,9	67	28,3	77	26,3
Ki-kare=11,582; p=0,021						

Tablo 45: Dişhekimlerinin Diş Hekimliği eğitim sürecinde daha fazla bilgi sahibi olmak istedikleri alanlar ile ilgili görüşleri (n=183).

	n	%
Cerrahi	43	23,0
Ortodonti	43	23,0
Tedavi Planlama	17	9,3
Muayenehane İşletmeciliği	17	9,3
İmplantoloji	14	7,7
Hasta İle İletişim	8	4,4
Protez	6	3,3
Acil Durumlarda Müdahale ve İlk Yardım	6	3,3
Periodontoloji	5	2,7
Anatomi	5	2,7
Farmakoloji	5	2,7
Oral Diagnoz ve Radyoloji	3	1,6
Estetik Diş Hekimliği	2	1,1
Sağlık Hukuku	2	1,1
Hasta - Hekim Güvenliği	2	1,1
Oral Onkoloji	1	0,5
Genel Tıp Eğitimi	1	0,5
Diş Hekimliğinin Dünyadaki Gelişimi	1	0,5
Zaman Yönetimi	1	0,5
Yabancı Dil	1	0,5

Tablo 46: Dişhekimlerinin bilgiye ulaşmada kullandıkları kaynaklar (n=299).
Birden fazla seçenek işaretlenmiştir

	n	%
İnternet	208	70,0
Kitaplar	178	60,0
Periyodik Yayınlar	174	58,0
Kongreler	144	48,0
Toplantılar	134	45,0
Kurs	99	33,0
Diğer	4	1,3

Tablo 47: Dişhekimlerinin çalıştıkları kurum göre mezuniyet sonrası aldıkları eğitim ile ilgili düşünceleri

		Kurum				Toplam		Anlamlılık testi sonucu
		Kamu		Özel				
		n	%	n	%	n	%	
Eğitimlerin sayılarının yeterli oluşu	**Katılıyor**	16	29,6	124	56,6	140	51,3	**Ki-kare=17,384 P=,000**
	Kararsız	15	27,8	55	25,1	70	25,6	
	Katılmıyor	23	42,6	40	18,3	63	23,1	
Eğitimlerin içeriklerinin klinik uygulamalar için yeterli oluşu	**Katılıyor**	18	33,3	118	53,9	136	49,8	**Ki-kare=10,070 P=,007**
	Kararsız	14	25,9	54	24,7	68	24,9	
	Katılmıyor	22	40,7	47	21,5	69	25,3	
Eğitim konuları günceldi	**Katılıyor**	34	63,0	164	74,9	198	72,5	**Ki-kare=3,230 P=,199**
	Kararsız	13	24,1	38	17,4	51	18,7	
	Katılmıyor	7	13,0	17	7,8	24	8,8	
Eğitim sürelerinin konunun öğrenilmesinde yeterli oluşu	**Katılıyor**	21	38,9	115	52,5	136	49,8	**Ki-kare=6,285 P=,043**
	Kararsız	14	25,9	61	27,9	75	27,5	
	Katılmıyor	19	35,2	43	19,6	62	22,7	
Konuların diş hekimliği açısından öncelikli oluşu	**Katılıyor**	28	51,9	164	74,9	192	70,3	**Ki-kare=24,554 P=,000**
	Kararsız	10	18,5	41	18,7	51	18,7	
	Katılmıyor	16	29,6	14	6,4	30	11,0	
Eğitimlerin interaktif olarak verilmiş olması	**Katılıyor**	18	33,3	102	46,6	120	44,0	**Ki-kare=5,753 P=,056**
	Kararsız	16	29,6	69	31,5	85	31,1	
	Katılmıyor	20	37,0	48	21,9	68	24,9	
Güncel ürün beğenisine değinilmiş olması	**Katılıyor**	28	51,9	138	63,0	166	60,8	**Ki-kare=4,536 P=,104**
	Kararsız	12	22,2	50	22,8	62	22,7	
	Katılmıyor	14	25,9	31	14,2	45	16,5	
Eğitim sırasında uygulamanın yeterli oluşu	**Katılıyor**	16	29,6	93	42,5	109	39,9	**Ki-kare=8,240 P=,016**
	Kararsız	12	22,2	65	29,7	77	28,2	
	Katılmıyor	26	48,1	61	27,9	87	31,9	
Eğitim konularının seçiminde görüşlerinin alınmış olması	**Katılıyor**	11	20,4	84	38,4	95	34,8	**Ki-kare=8,917 P=,012**
	Kararsız	9	16,7	45	20,5	54	19,8	
	Katılmıyor	34	63,0	90	41,1	124	45,4	
TDB kongrelerinin eğitim açıklarını kapatmalarına yardımcı oluşu	**Katılıyor**	14	25,9	103	47,0	117	42,9	**Ki-kare=17,648 P=,000**
	Kararsız	13	24,1	68	31,1	81	29,7	
	Katılmıyor	27	50,0	48	21,9	75	27,5	

Tablo 48: Dişhekimlerinin Diş Hekimliği eğitimi konusunda yaşanan sorunlar ile ilgili görüşleri (n=194).

	n	%
Pratik eğitimin yetersiz olması	42	22,0
Öğrenci sayısının fazla olması	25	13,0
Eğitim Programlarının yetersiz olması	21	11,0
Kamuda pratisyen hekim ile diş hekimlerinin maaş farkının olması	14	7,2
Eğitimde genel olarak yetersiz olması	13	6,7
Teorik derslerin yetersiz olması	12	6,2
Maliyeti yüksek bir eğitim oluşu nedeni ile yaşanan sorunlar	8	4,1
Öğretim üyesi – öğrenci iletişimi yetersiz olması	8	4,1
Tıp eğitiminin yetersiz olması	7	3,6
Eğitim sürecinde yararlı bilgilerin verilmemesi	7	3,6
Gelişmiş teknoloji kullanımının yetersiz olması	6	3,1
Pratik diş hekimliği uygulamalarının yetersiz olması	6	3,1
Eğitimlere ulaşmada sorun	4	2,1
Doktora kadrosuna kabul edilmenin zor oluşu ve işsizlik sorunu	4	2,1
Kongrelerin yetersiz olması	3	1,5
Hasta bulmada zorluk	3	1,5
Tesisat ve malzeme yetersiz olması	3	1,5
Tıp etiği bilgisinin yetersiz olması	2	1,0
Tıbbi konularda bilgi eksikliğinin olması	2	1,0
Diş hekimliği odasının mesleki gelişime katkıda bulunmaması	1	0,5
Cerrahi alanda yetersiz bilgi verilmesi	1	0,5
Hekim – hasta iletişiminde yaşanan sorunlar	1	0,5
Yabancı dilde eğitim verilmemesi	1	0,5

Tablo 49: Dişhekimlerinin Diş Hekimliği eğitimi konusunda yaşanan sorunların çözümüne ilişkin önerileri (n=151).

	n	%
Pratik uygulamaya yönelik eğitim verilmeli	37	25,0
Ders programları güncellenmeli	25	17,0
Öğrenci sayısı azaltılmalı	24	16,0
Kamuda tesisat ve malzeme sıkıntısı giderilmeli	8	5,3
Eğitimlere katılım kolaylaştırılmalı	7	4,6
Öğrencilere meslek hayatlarında kullanacakları bilgiler öğretilmeli	7	4,6
Fakültelerde interaktif eğitime önem verilmeli	7	4,6
Kurumsal anlaşmalar yapılarak hasta sayısı arttırılabilir	3	2,0
Mezuniyet sonrası TUS benzeri bir sınav konmalı	3	2,0
TDB uzmanlık eğitimi konusunda üzerine düşeni yapmalı	2	1,3
Öğretim üyelerinin yeterlilikleri artırılmalı	2	1,3
Klinik çalışmalar kolaylaştırılmalı	2	1,3
Birinci basamak sağlık hizmetlerine önem verilmeli	2	1,3
Mezuniyet sonrası uzmanlık eğitimine gereken önem verilmeli	2	1,3
Kamuda hasta sayısı azaltılmalı	2	1,3
Diş hekimliği fakültelerindeki sorunlar YÖK ile çözümlenmeli	1	0,7
Öğrenci – öğretim üyesi – asistan iletişimi iyileştirilmeli	1	0,7
Tüm branşlar uzmanlık sayılmalı	1	0,7
Diş hekimliği fakültesi sayısı azaltılmalı	1	0,7
Hasta – hekim iletişimi konusunda yeteri kadar eğitim verilmeli	1	0,7
TDB'de çalışan personele iletişim konusunda eğitim verilmeli	1	0,7
Muayenehane açılmasına bölge ihtiyacına göre izin verilmeli	1	0,7
Diş hekimliği alanında Türkçe kaynak sayısı arttırılmalı	11	7,3

Tablo 50: Dişhekimlerinin TDB dergisindeki bilimsel yazıların mesleki uygulamalar için faydalı olma durumu hakkındaki görüşleri

TDB dergisindeki bilimsel yazılar mesleki uygulama için faydalı mı?	Kurum				Toplam	
	Devlet Hastanesi		Muayenehane			
	n	%	n	%	n	%
Evet	41	73,2	195	78,3	236	77,4
Hayır	15	26,8	54	21,7	69	22,6
Toplam	56	100,0	249	100,0	305	100,0

p=0,479

Tablo 51: Dişhekimi yaş gruplarına göre mezuniyet sonrası eğitime katılma durumu.

	Yaş grupları										Toplam	
	20-29 yaş		30-39 yaş		40-49 yaş		50-59 yaş		60 ve üzeri			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	26	45,6	47	41,2	31	40,3	12	35,3	7	35,0	123	40,7
Hayır	31	54,4	67	58,8	46	59,7	22	64,7	13	65,0	179	59,3
Toplam	57	100,0	114	100,0	77	100,0	34	100,0	20	100,0	302	100,0

Ki-kare=1,270; p=0,866

SONUÇLAR

I. Öğretim Üyeleri

- Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin %70'i üniversitelerde kaynak eksikliği olduğunu bildirmiştir.
- Öğretim üyelerinin %77,6'sı verilen eğitimlerin uygunluğu ve kalitesinin değerlendirilmesi gerektiği görüşündedir.
- Fakültelerin geneli düşünüldüğünde % 39,4 oranında teorik bilgiye dayalı geleneksel eğitimin yapıldığı belirtilmiştir.
- Öğretim üyelerinin en çok rahatsız olduğu konular % 17 ile öğrenci sayısının fazlalığı, % 16 ile öğretim üyelerinin çalışma koşullarındaki olumsuzluklar ve % 15 ile teorik ve pratik derslerin uyumsuzluğudur.

II.

- Dişhekimliği öğrencilerinin %63.2'sinin kliniklerin fiziki koşullarını yetersiz buldukları bildirmişlerdir.
- Öğrencilerin % 73.6'sı eğitim sırasında yeterli teknoloji takibinin yapılmadığı görüşüne katılmaktadırlar.
- % 72.6'sı acil durumlar konusunda eğitim eksikliği olduğunu bildirmişlerdir.
- %67.7'si ise sağlık mevzuatı ve hukuku konusunda eksikliklerin olduğu görüşündedir.

III.

- Dişhekimlerinin %76.7'si klinik uygulamalar için öğrenci sayısının fazla olduğunu bildirmiştir.
- 70.2'si ise acil durumlar konusunda eksikliklerin olduğu görüşündedir.
- Dişhekimlerinin %69,3'ü çocuklarının dişhekimi olmasını istememektedirler.
- Düzenli olarak eğitim ve kurslara katılma oranı % 40.3'dür.
- % 23 oranı ile en fazla bilgi sahibi olmak istedikleri alanlar cerrahi ve ortodontidir.
- %27,5'i ise TDK'nin kongrelerinin eğitim açıklarını kapatmalarına yardımcı olduğu görüşüne katılmamaktadır.

KAYNAKLAR

1. TDB. 1. Dişhekimliği Eğitim kurultayı Sonuç Bildirgesi, Dergi 50: 9, 1996.

2. Hayran O, Sur H, Mumcu G, Söylemez D, Atlı H. Dişhekimlerinde Mesleki Doyum, Sosyal Durum ve Hizmeti Değerlendirme Araştırması. TDB yayınları, Araştırma Dizisi: 3, 2000.

EKLER

Tablo 8: Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin dişhekimliği eğitimi konusunda görüşleri

		Üniversiteler																Toplam	
		İstanbul Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		Süleyman Demirel Üniversitesi		On Dokuz Mayıs Üniversitesi		Erciyes Üniversitesi		Ankara Üniversitesi		Gazi Üniversitesi		Başkent Üniversitesi			
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Üniversitede kaynak yetersizliği var	**Katılıyor**	39	67,2	17	56,7	32	97,0	18	60,0	18	66,7	15	65,2	19	86,4	3	42,9	161	70,0
	Kararsız	6	10,3	2	6,7	0	0,0	2	6,7	3	11,1	5	21,7	0	0,0	0	0,0	18	7,8
	Katılmıyor	13	22,4	11	36,7	1	3,0	10	33,3	6	22,2	3	13,0	3	13,6	4	57,1	51	22,2
Fiziki ortam yetersizliği var	**Katılıyor**	42	71,2	17	56,7	31	93,9	11	36,7	20	71,4	19	79,2	18	78,3	3	42,9	161	68,8
	Kararsız	5	8,5	5	16,7	2	6,1	1	3,3	0	0,0	3	12,5	1	4,3	1	14,3	18	7,7
	Katılmıyor	12	20,3	8	26,7	0	0,0	18	60,0	8	28,6	2	8,3	4	17,4	3	42,9	55	23,5
Eğitim stratejilerinde yetersizlik var	**Katılıyor**	42	71,2	20	66,7	22	66,7	16	53,3	15	55,6	15	65,2	15	65,2	2	28,6	147	63,4
	Kararsız	5	8,5	4	13,3	5	15,2	1	3,3	6	22,2	3	13,0	3	13,0	0	0,0	27	11,6
	Katılmıyor	12	20,3	6	20,0	6	18,2	13	43,3	6	22,2	5	21,7	5	21,7	5	71,4	58	25,0
Üniversitelerde öğretim üyesi sayısı yetersiz	**Katılıyor**	6	10,2	9	30,0	16	48,5	5	16,7	11	39,3	1	4,3	0	0,0	0	0,0	48	20,6
	Kararsız	1	1,7	3	10,0	8	24,2	5	16,7	9	32,1	3	13,0	1	4,3	2	28,6	32	13,7
	Katılmıyor	52	88,1	18	60,0	9	27,3	20	66,7	8	28,6	19	82,6	22	95,7	5	71,4	153	65,7
Kliniklerin fiziki koşulu yetersiz	**Katılıyor**	34	58,6	9	30,0	25	75,8	10	33,3	14	51,9	10	41,7	10	47,6	4	57,1	116	50,4
	Kararsız	8	13,8	6	20,0	5	15,2	5	16,7	6	22,2	3	12,5	3	14,3	0	0,0	36	15,7
	Katılmıyor	16	27,6	15	50,0	3	9,1	15	50,0	7	25,9	11	45,8	8	38,1	3	42,9	78	33,9
Klinik uygulamalar için öğrenci sayısı fazla	**Katılıyor**	39	66,1	14	46,7	4	12,1	12	40,0	4	14,3	15	62,5	14	60,9	1	14,3	103	44,0
	Kararsız	6	10,2	1	3,3	1	3,0	3	10,0	2	7,1	3	12,5	2	8,7	1	14,3	19	8,1
	Katılmıyor	14	23,7	15	50,0	28	84,8	15	50,0	22	78,6	6	25,0	7	30,4	5	71,4	112	47,9
Ders programları klinik becerileri arttırmada yetersiz	**Katılıyor**	26	44,8	12	40,0	15	45,5	11	36,7	5	17,9	8	33,3	6	26,1	0	0,0	83	35,6
	Kararsız	5	8,6	5	16,7	6	18,2	5	16,7	7	25,0	1	4,2	2	8,7	0	0,0	31	13,3
	Katılmıyor	27	46,6	13	43,3	12	36,4	14	46,7	16	57,1	15	62,5	15	62,5	7	100,0	119	51,1
Klinik çalışmalar için hasta sayısı yetersiz	**Katılıyor**	4	6,8	0	0,0	7	21,2	6	20,0	3	10,7	1	4,3	3	13,0	0	0,0	24	10,3
	Kararsız	5	8,5	1	3,3	1	3,0	2	6,7	2	7,1	0	0,0	1	4,3	1	14,3	13	5,6
	Katılmıyor	50	84,7	29	96,7	25	75,8	22	73,3	23	82,1	22	95,7	19	82,6	6	85,7	196	84,1

Eğitim sırasında teknoloji takibi yeteri kadar yapılmıyor	**Katılıyor**	31	52,5	7	23,3	19	57,6	17	56,7	9	32,1	6	25,0	4	17,4	2	28,6	95	40,6
	Kararsız	11	18,6	9	30,0	5	15,2	6	20,0	8	28,6	4	16,7	6	26,1	0	0,0	49	20,9
	Katılmıyor	17	28,8	14	46,7	9	27,3	7	23,3	11	39,3	14	58,3	13	56,5	5	71,4	90	38,5
Öğrenci sayısının fazla olmasından dolayı öğretim üyeleriyle öğrenciler arasında yeteri kadar iletişim kurulamıyor	**Katılıyor**	39	66,1	9	30,0	2	6,1	15	50,0	5	17,9	8	33,3	11	47,8	2	28,6	91	38,9
	Kararsız	3	5,1	4	13,3	1	3,0	5	16,7	2	7,1	3	12,5	3	13,0	0	0,0	21	9,0
	Katılmıyor	17	28,8	17	56,7	30	90,9	10	33,3	21	75,0	13	54,2	9	39,1	5	71,4	122	52,1
Eğitimde sağlık mevzuatı ve hukuku konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	42	71,2	23	76,7	18	54,5	17	56,7	13	46,4	18	78,3	20	87,0	4	57,1	155	66,5
	Kararsız	10	16,9	6	20,0	10	30,3	2	6,7	11	39,3	2	8,7	3	13,0	0	0,0	44	18,9
	Katılmıyor	7	11,9	1	3,3	5	15,2	11	36,7	4	14,3	3	13,0	0	0,0	3	42,9	34	14,6
Eğitimde mesleki etik konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	36	62,1	22	73,3	20	60,6	9	30,0	14	50,0	17	70,8	12	52,2	4	57,1	134	57,5
	Kararsız	7	12,1	7	23,3	5	15,2	5	16,7	8	28,6	3	12,5	6	26,1	0	0,0	41	17,6
	Katılmıyor	15	25,9	1	3,3	8	24,2	16	53,3	6	21,4	4	16,7	5	21,7	3	42,9	58	24,9
Eğitimde muayenehanelerde kaynak kullanımı, yönetim ve sorumluluklar konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	48	81,4	20	66,7	18	54,5	18	60,0	20	71,4	15	62,5	13	59,1	3	42,9	155	66,5
	Kararsız	7	11,9	9	30,0	7	21,2	2	6,7	2	7,1	4	16,7	6	27,3	3	42,9	40	17,2
	Katılmıyor	4	6,8	1	3,3	8	24,2	10	33,3	6	21,4	5	20,8	3	13,6	1	14,3	38	16,3
Verilen eğitimlerin uygunluğu ve kalitesi değerlendirilmeli	**Katılıyor**	49	83,1	25	89,3	22	66,7	21	70,0	24	85,7	18	75,0	17	73,9	4	57,1	180	77,6
	Kararsız	5	8,5	1	3,6	5	15,2	2	6,7	2	7,1	2	8,3	1	4,3	1	14,3	19	8,2
	Katılmıyor	5	8,5	2	7,1	6	18,2	7	23,3	2	7,1	4	16,7	5	21,7	2	28,6	33	14,2

Tablo 19: Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin aldıkları eğitimle ilgili düşünceleri - I

		Eğitim Alınan Üniversite												Toplam	
		Ankara Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		İstanbul Üniversitesi		Ondokuz Mayıs Üniversitesi		Süleyman Demirel Üni.		Erciyes Üniversitesi			
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Öğretim üyesi sayısı yetersizliği	**Katılıyor**	26	26,0	16	53,3	5	5,0	15	51,7	16	61,5	21	72,4	99	31,4
	Kararsız	11	11,0	5	16,7	5	5,0	3	10,3	4	15,4	8	27,6	36	11,4
	Katılmıyor	63	63,0	9	30,0	91	90,1	11	37,9	6	23,1	0	0,0	180	57,1
Kliniklerin fiziki koşullarının yetersizliği	**Katılıyor**	65	65,0	20	66,7	64	63,4	18	64,3	18	66,7	14	48,3	199	63,2
	Kararsız	15	15,0	4	13,3	18	17,8	3	10,7	2	7,4	8	27,6	50	15,9
	Katılmıyor	20	20,0	6	20,0	19	18,8	7	25,0	7	25,9	7	24,1	66	21,0
Klinik uygulamalar için öğrenci sayısı fazlalığı	**Katılıyor**	54	53,5	5	16,1	69	68,3	6	20,7	2	7,4	3	10,3	139	43,7
	Kararsız	13	12,9	5	16,1	11	10,9	3	10,3	2	7,4	4	13,8	38	11,9
	Katılmıyor	34	33,7	21	67,7	21	20,8	20	69,0	23	85,2	22	75,9	141	44,3
Ders programları, klinik becerileri arttırmada yetersizlik	**Katılıyor**	60	59,4	13	41,9	75	74,3	10	34,5	10	37,0	5	17,2	173	54,4
	Kararsız	27	26,7	12	38,7	17	16,8	10	34,5	8	29,6	15	51,7	89	28,0
	Katılmıyor	14	13,9	6	19,4	9	8,9	9	31,0	9	33,3	9	31,0	56	17,6
Bazı anabilim dallarında yeteri kadar teorik bilgi alınamaması	**Katılıyor**	65	68,4	17	60,7	74	74,7	15	55,6	17	73,9	8	30,8	196	65,8
	Kararsız	15	15,8	3	10,7	13	13,1	2	7,4	1	4,3	4	15,4	38	12,8
	Katılmıyor	15	15,8	8	28,6	12	12,1	10	37,0	5	21,7	14	53,8	64	21,5
Bazı anabilim dallarında yeteri kadar klinik pratik yapılamaması	**Katılıyor**	56	58,9	13	46,4	68	68,7	12	46,2	13	56,5	8	32,0	170	57,4
	Kararsız	16	16,8	4	14,3	16	16,2	7	26,9	3	13,0	4	16,0	50	16,9
	Katılmıyor	23	24,2	11	39,3	15	15,2	7	26,9	7	30,4	13	52,0	76	25,7
Klinik çalışmalar için hasta sayısının yetersizliği	**Katılıyor**	34	33,7	10	32,3	27	26,7	9	31,0	7	25,9	6	20,7	93	29,2
	Kararsız	10	9,9	5	16,1	11	10,9	6	20,7	3	11,1	9	31,0	44	13,8
	Katılmıyor	57	56,4	16	51,6	63	62,4	14	48,3	17	63,0	14	48,3	181	56,9

Tablo 19: Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin aldıkları eğitimle ilgili düşünceleri - II

		Eğitim Alınan Üniversite												Toplam	
		Ankara Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		İstanbul Üniversitesi		19 Mayıs Üniversitesi		Süleyman Demirel Üni.		Erciyes Üniversitesi			
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Eğitim sırasında teknoloji takibi yeteri kadar yapılamaması	**Katılıyor**	79	79,0	22	73,3	78	77,2	21	75,0	17	65,4	14	48,3	231	73,6
	Kararsız	9	9,0	2	6,7	14	13,9	1	3,6	1	3,8	9	31,0	36	11,5
	Katılmıyor	12	12,0	6	20,0	9	8,9	6	21,4	8	30,8	6	20,7	47	15,0
Öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında yeteri kadar iletişim kurulamaması	**Katılıyor**	71	70,3	19	61,3	80	79,2	17	58,6	13	48,1	9	31,0	209	65,7
	Kararsız	16	15,8	6	19,4	16	15,8	5	17,2	5	18,5	3	10,3	51	16,0
	Katılmıyor	14	13,9	6	19,4	5	5,0	7	24,1	9	33,3	17	58,6	58	18,2
Eğitimcilerin eğitim teknikleri konusunda beceri eksikliği	**Katılıyor**	54	53,5	13	41,9	62	61,4	13	44,8	11	40,7	7	24,1	160	50,3
	Kararsız	27	26,7	8	25,8	22	21,8	8	27,6	7	25,9	5	17,2	77	24,2
	Katılmıyor	20	19,8	10	32,3	17	16,8	8	27,6	9	33,3	17	58,6	81	25,5
Genel tıp bilgisi eksikliği var	**Katılıyor**	71	70,3	15	48,4	79	78,2	16	55,2	13	48,1	8	27,6	202	63,5
	Kararsız	16	15,8	9	29,0	12	11,9	6	20,7	6	22,2	7	24,1	56	17,6
	Katılmıyor	14	13,9	7	22,6	10	9,9	7	24,1	8	29,6	14	48,3	60	18,9
Diploma denkliğinin olmaması bir sorun	**Katılıyor**	77	76,2	26	83,9	78	77,2	24	82,8	24	88,9	18	62,1	247	77,7
	Kararsız	15	14,9	3	9,7	15	14,9	2	6,9	3	11,1	3	10,3	41	12,9
	Katılmıyor	9	8,9	2	6,5	8	7,9	3	10,3	0	0,0	8	27,6	30	9,4
Mali kayıt bilgisi konusunda yeterli bilgi verilmiyor	**Katılıyor**	74	74,0	21	70,0	72	71,3	20	71,4	22	84,6	18	62,1	227	72,3
	Kararsız	16	16,0	5	16,7	18	17,8	4	14,3	3	11,5	9	31,0	55	17,5
	Katılmıyor	10	10,0	4	13,3	11	10,9	4	14,3	1	3,8	2	6,9	32	10,2
Problem çözmeye yönelik bir eğitim verilmiyor	**Katılıyor**	69	68,3	15	48,4	77	76,2	18	62,1	15	55,6	13	44,8	207	65,1
	Kararsız	18	17,8	11	35,5	14	13,9	7	24,1	7	25,9	8	27,6	65	20,4
	Katılmıyor	14	13,9	5	16,1	10	9,9	4	13,8	5	18,5	8	27,6	46	14,5
Eğitim konuları güncel diş hekimliğini içermiyor	**Katılıyor**	64	63,4	18	58,1	61	60,4	15	51,7	12	44,4	7	24,1	177	55,7
	Kararsız	14	13,9	5	16,1	20	19,8	6	20,7	5	18,5	7	24,1	57	17,9
	Katılmıyor	23	22,8	8	25,8	20	19,8	8	27,6	10	37,0	15	51,7	84	26,4

Tablo 19: Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin aldıkları eğitimle ilgili düşünceleri - III

		Eğitim Alınan Üniversite												Toplam	
		Ankara Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		İstanbul Üniversitesi		Ondokuz Mayıs Üniversitesi		Süleyman Demirel Üni.		Erciyes Üniversitesi			
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Klinik ve pratik bilgilerin kombine halde verilmemesi	**Katılıyor**	67	66,3	21	67,7	76	75,2	17	58,6	14	51,9	8	27,6	203	63,8
	Kararsız	16	15,8	5	16,1	16	15,8	4	13,8	5	18,5	5	17,2	51	16,0
	Katılmıyor	18	17,8	5	16,1	9	8,9	8	27,6	8	29,6	16	55,2	64	20,1
Klinik çalışma süresinin yetersizliği	**Katılıyor**	62	61,4	16	51,6	70	69,3	15	51,7	12	44,4	5	17,2	180	56,6
	Kararsız	17	16,8	5	16,1	16	15,8	4	13,8	6	22,2	2	6,9	50	15,7
	Katılmıyor	22	21,8	10	32,3	15	14,9	10	34,5	9	33,3	22	75,9	88	27,7
Klinik tanı koymada eksikliklerin olması	**Katılıyor**	70	69,3	16	51,6	82	81,2	15	51,7	16	59,3	6	20,7	205	64,5
	Kararsız	16	15,8	5	16,1	13	12,9	5	17,2	6	22,2	10	34,5	55	17,3
	Katılmıyor	15	14,9	10	32,3	6	5,9	9	31,0	5	18,5	13	44,8	58	18,2
Radyolojik tanı koymada eksikliklerin olması	**Katılıyor**	51	50,5	8	25,8	64	63,4	9	31,0	9	33,3	5	17,2	146	45,9
	Kararsız	24	23,8	11	35,5	23	22,8	8	27,6	8	29,6	9	31,0	83	26,1
	Katılmıyor	26	25,7	12	38,7	14	13,9	12	41,4	10	37,0	15	51,7	89	28,0
Sistemik hastalıklar konusunda teorik bilgide eksiklikler var	**Katılıyor**	62	61,4	13	41,9	73	72,3	10	34,5	12	44,4	9	31,0	179	56,3
	Kararsız	17	16,8	6	19,4	19	18,8	4	13,8	4	14,8	6	20,7	56	17,6
	Katılmıyor	22	21,8	12	38,7	9	8,9	15	51,7	11	40,7	14	48,3	83	26,1
İlaç kullanımı, reçete yazımı,ilaç etkileşimi konularında eksiklikler var	**Katılıyor**	72	71,3	17	54,8	80	79,2	15	51,7	17	63,0	10	34,5	211	66,4
	Kararsız	15	14,9	6	19,4	15	14,9	4	13,8	4	14,8	9	31,0	53	16,7
	Katılmıyor	14	13,9	8	25,8	6	5,9	10	34,5	6	22,2	10	34,5	54	17,0
Acil durumlar konusunda eğitim eksikliği var	**Katılıyor**	74	73,3	18	58,1	88	87,1	16	55,2	19	70,4	16	55,2	231	72,6
	Kararsız	11	10,9	5	16,1	7	6,9	5	17,2	3	11,1	7	24,1	38	11,9
	Katılmıyor	16	15,8	8	25,8	6	5,9	8	27,6	5	18,5	6	20,7	46	15,4

Tablo 19: Üniversitelere göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin aldıkları eğitimle ilgili düşünceleri - IV

		Eğitim Alınan Üniversite												Toplam	
		Ankara Üniversitesi		Atatürk Üniversitesi		İstanbul Üniversitesi		Ondokuz Mayıs Üniversitesi		Süleyman Demirel Üni.		Erciyes Üniversitesi			
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
İletişim becerileri konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	61	60,4	15	48,4	68	67,3	16	55,2	13	48,1	15	51,7	188	59,1
	Kararsız	13	12,9	4	12,9	19	18,8	4	13,8	3	11,1	3	10,3	46	14,5
	Katılmıyor	27	26,7	12	38,7	14	13,9	9	31,0	11	40,7	11	37,9	84	26,4
Hasta eğitimi konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	58	57,4	13	41,9	68	67,3	17	58,6	15	55,6	13	44,8	184	57,9
	Kararsız	20	19,8	5	16,1	21	20,8	2	6,9	4	14,8	6	20,7	58	18,2
	Katılmıyor	23	22,8	13	41,9	12	11,9	10	34,5	8	29,6	10	34,5	76	23,9
Klinik yönetimi konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	66	65,3	15	48,4	76	75,2	18	62,1	14	51,9	9	31,0	198	62,3
	Kararsız	18	17,8	8	25,8	16	15,8	7	24,1	5	18,5	6	20,7	60	18,9
	Katılmıyor	17	16,8	8	25,8	9	8,9	4	13,8	8	29,6	14	48,3	60	18,9
Sağlık mevzuatı ve hukuku konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	72	71,3	17	54,8	82	81,2	17	58,6	14	51,9	10	34,5	212	66,7
	Kararsız	19	18,8	9	29,0	14	13,9	7	24,1	7	25,9	10	34,5	66	20,8
	Katılmıyor	10	9,9	5	16,1	5	5,0	5	17,2	6	22,2	9	31,0	40	12,6
Mesleki etik konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	53	53,0	10	33,3	69	68,3	9	32,1	11	42,3	5	17,2	157	50,0
	Kararsız	19	19,0	5	16,7	19	18,8	5	17,9	3	11,5	8	27,6	59	18,8
	Katılmıyor	28	28,0	15	50,0	13	12,9	14	50,0	12	46,2	16	55,2	98	31,2
Muayenehanede kaynak kullanımı ve yönetimi konusunda eksiklikler var	**Katılıyor**	75	74,3	18	58,1	84	83,2	17	58,6	16	59,3	8	27,6	218	68,6
	Kararsız	16	15,8	6	19,4	15	14,9	6	20,7	3	11,1	9	31,0	55	17,3
	Katılmıyor	10	9,9	7	22,6	2	2,0	6	20,7	8	29,6	12	41,4	45	14,2

Tablo 39: Diş hekimlerinin aldıkları üniversite eğitimi ile ilgili çeşitli ifadelere katılma durumu

		Kurum				Toplam	
		Kamu		Özel			
		n	%	n	%	n	%
Öğretim üyesi sayısı yetersizliği	**Katılıyor**	14	25,0	83	33,3	97	31,8
	Kararsız	3	5,4	35	14, 1	38	12,5
	Katılmıyor	39	69,6	131	52,6	170	55,7
Kliniklerin fiziki koşulları yetersizdi	**Katılıyor**	32	57,1	167	67,1	199	65,2
	Kararsız	6	10,7	24	9,6	30	9,8
	Katılmıyor	18	32,1	58	23,3	76	24,9
Klinik uygulamalar için öğrenci sayısı fazla	**Katılıyor**	38	67,9	196	78,7	234	**76,7**
	Kararsız	4	7,1	21	8,4	25	8,2
	Katılmıyor	14	25,0	32	12,9	46	15,1
Ders programları klinik becerileri arttırmada yetersiz	**Katılıyor**	32	57,1	141	56,6	173	56,7
	Kararsız	5	8,9	33	13,3	38	12,5
	Katılmıyor	19	33,9	75	30,1	94	30,8
Bazı anabilimdallarında yeteri kadar teorik bilgi alınmadı	**Katılıyor**	32	57,1	141	56,6	173	56,7
	Kararsız	4	7,1	32	12,9	36	11,8
	Katılmıyor	20	35,7	76	30,5	96	31,5
Bazı anabilimdallarında yeteri kadar klinik pratik yapılmadı	**Katılıyor**	37	66,1	170	68,3	207	**67,9**
	Kararsız	8	14,3	26	10,4	34	11,1
	Katılmıyor	11	19,6	53	21,3	64	21,0
Klinik çalışmalar için hasta sayısı yetersiz	**Katılıyor**	20	35,7	103	41,4	123	40,3
	Kararsız	4	7,1	25	10,0	29	9,5
	Katılmıyor	32	57,1	121	48,6	153	50,2
Eğitim sırasında teknoloji takibi yeteri kadar yapılmıyor	**Katılıyor**	27	48,2	160	64,3	187	61,3
	Kararsız	11	19,6	35	14,1	46	15,1
	Katılmıyor	18	32,1	54	21,7	72	23,6

Öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında yeteri kadar iletişim kurulamıyor	**Katılıyor**	36	64,3	162	65,1	198	**64,9**
	Kararsız	2	3,6	40	16,1	42	13,8
	Katılmıyor	18	32,1	47	18,9	65	21,3
Eğitimcilerin eğitim teknikleri konusunda beceri eksikliği vardı	**Katılıyor**	18	32,1	107	43,0	125	41,0
	Kararsız	10	17,9	60	24,1	70	23,0
	Katılmıyor	28	50,0	82	32,9	110	36,1
Genel tıp bilgisi eksikliği vardı	**Katılıyor**	30	53,6	118	47,4	148	48,5
	Kararsız	9	16,1	51	20,5	60	19,7
	Katılmıyor	17	30,4	80	32,1	97	31,8
Diploma denkliğinin olmaması sorundu (yurt dışından gelen diş hekimleri için)	**Katılıyor**	19	33,9	102	41,0	121	39,7
	Kararsız	19	33,9	110	44,2	129	42,3
	Katılmıyor	18	32,1	37	14,9	55	18,0
Mali kayıt bilgisi konusunda yeterli bilgi verilmemesi	**Katılıyor**	45	80,4	184	73,9	229	**75,1**
	Kararsız	2	3,6	44	17,7	46	15,1
	Katılmıyor	9	16,1	21	8,4	30	9,8
Problem çözmeye yönelik bir eğitim verilmemesi	**Katılıyor**	36	64,3	159	63,9	195	**63,9**
	Kararsız	7	12,5	42	16,9	49	16,1
	Katılmıyor	13	23,2	48	19,3	61	20,0
Eğitim konuları güncel dişhekimliğini içermiyor	**Katılıyor**	24	42,9	113	45,4	137	44,9
	Kararsız	10	17,9	55	22,1	65	21,3
	Katılmıyor	22	39,3	81	32,5	103	33,8
Klinik ve pratik bilgiler kombine halde verilmedi	**Katılıyor**	32	57,1	126	50,6	158	51,8
	Kararsız	5	8,9	45	18,1	50	16,4
	Katılmıyor	19	33,9	78	31,3	97	31,8
Klinik çalışma süresi yetersizdi	**Katılıyor**	31	55,4	130	52,2	161	52,8
	Kararsız	7	12,5	45	18,1	52	17,0
	Katılmıyor	18	32,1	74	29,7	92	30,2

Klinik tanı koymada yetersizlikler vardı	**Katılıyor**	30	53,6	155	62,2	185	60,7
	Kararsız	7	12,5	33	13,3	40	13,1
	Katılmıyor	19	33,9	61	24,5	80	26,2
Radyolojik tanı koymada eksiklikler vardı	**Katılıyor**	31	55,4	146	58,6	177	58,0
	Kararsız	4	7,1	29	11,6	33	10,8
	Katılmıyor	21	37,5	74	29,7	95	31,1
Sistemik hastalıklar konusunda teorik bilgide eksiklikler vardı	**Katılıyor**	33	58,9	150	60,2	183	60,0
	Kararsız	4	7,1	33	13,3	37	12,1
	Katılmıyor	19	33,9	66	26,5	85	27,9
Hastaya ilaç kullanımı reçete yazımı ve ilaç etkileşimi konularında eksiklikler vardı	**Katılıyor**	36	64,3	153	61,4	189	62,0
	Kararsız	7	12,5	31	12,4	38	12,5
	Katılmıyor	13	23,2	65	26,1	78	25,6
Acil durumlar konusunda eksikler vardı	**Katılıyor**	39	69,6	175	70,3	214	**70,2**
	Kararsız	4	7,1	30	12,0	34	11,1
	Katılmıyor	13	23,2	44	17,7	57	18,7
İletişim becerileri konusunda eksikler vardı	**Katılıyor**	34	60,7	155	62,2	189	62,0
	Kararsız	7	12,5	50	20,1	57	18,7
	Katılmıyor	15	26,8	44	17,7	59	19,3
Hasta eğitimi konusunda eksikler vardı	**Katılıyor**	31	55,4	157	63,1	188	61,6
	Kararsız	5	8,9	34	13,7	39	12,8
	Katılmıyor	20	35,7	58	23,3	78	25,6
Klinik yönetimi konusunda eksikler vardı	**Katılıyor**	40	71,4	179	71,9	219	**71,8**
	Kararsız	4	7,1	37	14,9	41	13,4
	Katılmıyor	12	21,4	33	13,3	45	14,8

Sağlık mevzuatı ve hukuku konusunda eksiklikler vardı	**Katılıyor**	41	73,2	187	75,1	228	**74,8**
	Kararsız	4	7,1	38	15,3	42	13,8
	Katılmıyor	11	19,6	24	9,6	35	11,5
Mesleki etik konusunda eksikler vardı	**Katılıyor**	27	48,2	115	46,2	142	46,6
	Kararsız	8	14,3	60	24,1	68	22,3
	Katılmıyor	21	37,5	74	29,7	95	31,1
Muayenehanede kaynak kullanımı (zaman malzeme vb) ve yönetimi konusunda eksikler vardı	**Katılıyor**	41	73,2	179	71,9	220	72,1
	Kararsız	4	7,1	40	16,1	44	14,4
	Katılmıyor	11	19,6	30	12,0	41	13,4

DİŞHEKİMLİĞİ EĞİTİMİNDE MEVCUT DURUM VE SORUNLAR ANKETİ

Tarih: .... / …. / …….

Sıra no:

1. **Bölge kodu:** …….(il)……..(ilçe)

2. **Çalışma durumu**
   1- Devlet hastanesi
   2- Özel hastane
   3- Muayenehane
   4- Öğrenci

3. **Yaş:** ……. **Yıl:** …….

4. **Cinsiyet**
   1- Erkek **2-** Kadın

5. **Yerleşim yeri**
   1- Kentsel **2-** Kent çevresi **3-** Kırsal

6. **Mezun olduğunuz fakülte hangisidir?**
   1- Ankara Üniversitesi
   2- Atatürk Üniversitesi
   3- Başkent Üniversitesi
   4- Çukurova Üniversitesi
   5- Cumhuriyet Üniversitesi
   6- Dicle Üniversitesi
   7- Ege Üniversitesi
   8- Erciyes Üniversitesi
   9- Gazi Üniversitesi
   10- Hacettepe Üniversitesi
   11- İstanbul Üniversitesi
   12- Karadeniz Teknik Üniv.
   13- Kırıkkale Üniversitesi
   14- Marmara Üniversitesi
   15- Ondokuz Mayıs Üniversitesi
   16- Selçuk Üniversitesi
   17- Süleyman Demirel Üniversitesi
   18- Yeditepe Üniversitesi

7. **Fakültenizde yabancı dille eğitim aldınız mı?**
   1- Evet **2-** Hayır

8. **Mezun olduğunuz yıl:** …….

9. **Kaç yıldır aktif olarak dişhekimliği yapıyorsunuz ? :** ..... yıl

10. **Ayda ortalama kaç hastaya hizmet veriyorsunuz?:** ..... kişi

11. **Varsa uzmanlık/doktora alanınız:**
    1- Konservatif Tedavisi
    2- Endodontik Diş tedavisi
    3- Periodontoloji
    4- Pedodonti
    5- Ortodonti
    6- Protez
    7- Çene Yüz Protezi
    8- Cerrahi
    9- Oral Diagnoz Ve Radyoloji
    10- Toplum Ağız Diş Sağlığı

12. **Uzmanlığınızı hangi fakülteden aldınız?** ……(Fakülte kodu)

13. **Kaç yıl önce uzmanlığınızı aldınız ?** ……. Yıl

14. Master /doktora yaptığınız diş hekimliği dışındaki alan/alanlar:

15. Varsa şirketinizin mahiyeti : …….

16. Uluslararası hastanız oldu mu?
1- Evet **2-** Hayır

I. Mezun olduğunuz fakültenin eğitimi ile ilgili aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

	Tamamen katılıyorum (1)	**Katılıyorum (2)**	**Kararsızım (3)**	**Katılmıyorum (4)**	**Hiç Katılmıyorum (5)**
Öğretim üyesi sayısı yetersizdi					
Kliniklerin fiziki koşulları yetersizdi					
Klinik uygulamalar için öğrenci sayısı fazlaydı					
Ders programları klinik becerileri arttırmada yetersizdir					
Bazı anabilim dallarında yeteri kadar teorik bilgi alamadık					
Bazı anabilim dallarında yeteri kadar klinik pratik yapamadık					
Klinik çalışmalar için hasta sayısı yetersizdi					
Eğitim sırasında teknoloji takibinin yeteri kadar yapılamadı					
Öğretim üyeleri ile yeteri kadar iletişim kurulamadı					
Pedagojik formasyon eksikliği var					

	Tamamen katılıyorum (1)	Katılıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılmıyorum (4)	Hiç Katılmıyorum (5)
Genel tıp bilgisi eksikliği vardı					
Diploma denkliğinin olmaması bir sorundu					
Mezuniyet öncesi branşlaşma yoktu					
Mali kayıt bilgisi konusunda yeterli bilgi verilmedi					
Problem çözmeye yönelik bir eğitim verilmedi					
Klinik ve pratik bilgiler kombine halde verilmedi					
Klinik çalışma süresi yetersizdi					
Klinik tanı koymada eksiklikler vardı					
Radyolojik tanı koymada eksiklikler vardı					
Sistemik hastalıklar konusunda teorik bilgide eksiklikler vardı					
Hastaya ilaç kullanımı ve ilaç etkileşimim konularında eksiklikler vardı					
Acil durumlar konusunda eğitim eksikli vardı					
Eğitim konularımız güncel dişhekimliğini içermiyordu					

	Tamamen katılıyorum (1)	Katılıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılmıyorum (4)	Hiç Katılmıyorum (5)
İletişim becerileri konusunda eksikler vardı					
Hasta eğitimi konusunda eksikler vardı					
Klinik yönetimi konusunda eksikler vardı					
Sağlık mevzuatı ve hukuku konusunda eksiklikler vardı					
Mesleki etik konusunda eksiklikler vardı					
Uluslararası hasta ilişkileri ve sağlık turizmi prosedürleri konusunda eksiklikler vardı					
Finans yönetimi ve sorumluluklar konusunda eksiklikler vardı					
Anlaşmalı kurumlar ve kontrat yöntemi konusunda eksiklikler vardı					

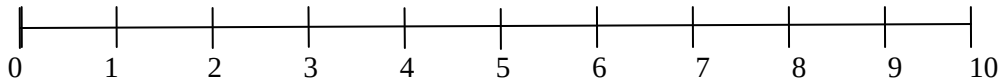
17. Öğrenimiz sırasında aldığınız teorik eğitim çalışma hayatınızda ne kadar ihtiyacınıza uygun?

1- Oldukça uygun
2- Uygun
3- Ortalama
4-Uygun değil
5- Hiç uygun değil

18. Öğrenimiz sırasında aldığınız pratik eğitim çalışma hayatınızda ne kadar ihtiyacınıza uygun?

1- Oldukça uygun
2- Uygun
3- Ortalama
4- Uygun değil
5- Hiç uygun değil

19. Lütfen iş doyum puanınızı aşağıdaki skalada işaretleyiniz

20. Eğitimin yeterliliği ve eğitimin ihtiyaçlara uygun olması iş doyumunu ne ölçüde etkiler?
1- Çok etkiler
2- Etkiler
3- Orta derecede etkiler
4- Etkilemez
5- Hiç etkilemez

21. Kendi çocuğunuzun diş hekimliği fakültesi okumasını ister misiniz?
1- Evet **2-** Hayır

22. Düzenli olarak TDB Eğitim ve Kurslarına katılıyor musunuz?
1- Evet **2-** Hayır

23. TDK'nin düzenlediği kongreler hakkında görüşleriniz.
……
……
……
……

24. Bu kongrelerden kaçına katıldınız?: .....

25. Eğitici eğitimine katıldınız mı?
1- Evet **2-** Hayır

26. Bugüne kadar katıldığınız mezuniyet sonrası eğitim yada toplantı sayısı: ……

27. Avrupa Diş Hekimliği Eğitimi Birliği, mezun olduğunda diş hekiminin sahip olması gereken 127 yeterlilik alanını belirledi. Bu konuda, sizi bilgilendiren bir kurum oldu mu?
1- Evet **2-** Hayır

28. Eğitiminiz döneminde diş hekimliğinin bilimsel esasını tam olarak kavradığınızı (temel ve biomedikal bilimler, bilimsel metodoloji) düşünüyor musunuz?
1- Evet **2-** Hayır

29. Eğitiminiz döneminde bir hastanın tüm ağız diş sağlığı sorunlarını bir problem olarak düşünüp çözme yeterliliği kazandınız mı?
1- Evet **2-** Hayır

30. Mezun olduğunuzda, hastanın tüm sorunlarının tanı ve tedavi planlamasında zorluk yaşadınız mı?
1- Evet **2-** Hayır

31. Sizce fakültelerde, hasta merkezli bir eğitimin uygulanması (hastanın tüm tedavilerinin aynı anda planlanması ve uygulanması) bu alanda daha etkili bir eğitim alınmasını sağlar mı?
1- Evet **2-** Hayır

32. Aşağıdaki konularda ek bilgiye ihtiyaç duyuyor musunuz?

İlaç etkileşimi **1-** Evet **2-** Hayır

Reçete yazımı **1-** Evet **2-** Hayır

.....

33. Sistemik hastalığı olan kişilerdeki ağız diş sağlığı uygulamalarını kuşkuya düşmeden yönetebilmek için bilgilerinizin yenilenmesine ihtiyaç duyuyor musunuz?

1- Evet **2-** Hayır

34. Diplomalı teknisyenleri yönlendirecek ve yönetecek düzeyde protez eğitimi aldığınızı düşünüyor musunuz?

1- Evet **2-** Hayır

35. Mezuniyet öncesi ve sonrası eğitim programlarında multidisipliner yaklaşımın benimsenmesi konuyu öğrenmede kolaylık sağlar mı?

1- Evet **2-** Hayır

36. Eğitimde en az başarılı olan yöntem konferans modelidir. Eğitim döneminizde, öğrenme öncelikli bir yöntem ile eğitim aldınız mı?

1- Evet **2-** Hayır

37. Mezuniyet sonrası kursların konferans dışındaki bir yöntemle uygulanmasını tercih eder misiniz?

1- Evet **2-** Hayır

38. Diş hekimliği muayenehane akreditasyonu hakkında herhangi bir kaynaktan bilgi sahibi oldunuz mu?

1- Evet **2-** Hayır

39. Sağlık turizmi açısından, muayenehane akreditasyonunda ve hastalarınız açısından önemli olan aşağıdaki konularda yeterli bilginiz ve dokümanınız olduğunu düşünüyor musunuz?

40. Muayenehanenizde acil tıbbi yardım setiniz var mı?

1- Evet **2-** Hayır

41. Muayenehanenizde hasta anamnez kayıt ve izleme sistemi var mı?

1- Evet **2-** Hayır

42. Muayenenizde tıbbi konsültasyon formu var mı?

1- Evet **2-** Hayır

43. Muayenenizde hasta hakları ile ilgili döküman var mı?

1- Evet **2-** Hayır

44. Hasta güvenliği açısından enfeksiyon kontrol sisteminiz ve listeniz var mı?

1- Evet **2-** Hayır

45. Yukarıdaki konularda bilgilenmek ister misiniz?

1- Evet **2-** Hayır

46. Diş hekimliği eğitimi sürecinde hangi alanlarda daha fazla bilgi sahibi olmak isterdiniz (mezuniyet sonrası eğitim konuları hariç)?

.....

47. Bilgiye ulaşım konusunda hangi kaynakları kullanıyorsunuz?

.....
.....
.....

48. Üye olduğunuz dergi var mı?

1- Evet **2-** Hayır

49. Sadece klinik yeterliliğinizi geliştirmek amacıyla 'Tezsiz Yüksek Lisans' programlarının oluşturulmasını ister misiniz?

1- Evet **2-** Hayır

II. Mezuniyet sonrası eğitim programları ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

	Tamamen Katılıyorum (1)	**Katılıyorum (2)**	**Kararsızım (3)**	**Katılmıyorum (4)**	**Hiç Katılmıyorum (5)**
Eğitimlerin sayıları yetersizdi					
Eğitimlerin içerikleri klinik uygulamalar için yetersizdi					
Eğitim konuları güncel değildi					
Eğitim süreleri konunun öğrenilmesinde yetersizdi					
Konular genel dişhekimliği açısından öncelikli değildi					
Eğitimler interaktif olarak verilmedi					
Güncel ürün bilgisine değinilmedi					
Eğitim sırasında uygulama yetersizdi					
Eğitim konularının seçiminde görüşümüz alınmadı					
TDB kongreleri eğitim açığını kapatmama yardımcı olmadı					

50. Sizce diş hekimi (pratisyen yada uzman) belirli aralıklarla mesleki yetkinliğini yeniden ortaya koyacak süreçlere tabi tutulmalı mı?

1- Evet olmalı
2- Olsa iyi olur
3- Gerek yok, bu tür bir değerlendirme gerçeği yansıtmaz
4- Diğer (Belirtiniz)

……

51. Cevabınız EVET ise, bu değerlendirmenin özelliği ne olmalı?

1- Zorunlu **2-** Gönüllü

52. TDB'nin bilimsel dergisine üye misiniz ?

1- Evet **2-** Hayır

53. TDB'nin bilimsel dergisindeki yazılar pratik hayatınız için faydalı mı?

1- Evet **2-** Hayır

54. Sizce dişhekimliğinde eğitim konusunda yaşanan en önemli sorunlar nedir?

……..…….
……...…

55. Sizce bu konuda öncelikli olarak neler yapılmalıdır?

……..…….
……...…

Üniversite Öğretim Elemanları Bölümü

Sayın Öğretim Üyesi,

Bu saha araştırması, Türk Dişhekimleri Birliği (TDB) ve Marmara Üniversitesi işbirliğinde yürütülen "Dişhekimliğinde Eğitim" konulu bir çalışmadır. Elde edilecek veriler sadece TDB tarafından akademik amaçlı kullanılacaktır ve hiçbir ticari amaçla kullanılmayacaktır. Araştırmamıza katıldığınız için teşekkür ederiz.

Celal Korkut YILDIRIM	Prof. Dr. Haydar SUR
Türk Dişhekimleri Birliği	Marmara Üniversitesi
Genel Başkanı	Sağlık Bilimleri Fakültesi

Anket Sıra No : **Tarih :**

Anketör : **Öğretim Üyesi :**

1. Anabilim dalı:

…….

2. Yaş : .....

3. Cinsiyet:

1- Erkek **2-** Kadın

4. Akademik unvanı: …….....

5. Bu kurumda çalıştığı süre : ....(yıl)

6. Çalışma durumu:
1- Tam zamanlı **2-** Yarı zamanlı..... yıldır

7. Mezun olduğu fakülte: ……..

8. Doktoranızı aldığınız fakülte: ……

9. Uzmanlığınızı aldığınız fakülte: ……

10. Mesleki olarak çalışma süreniz: ……

	Tamamen Katılıyorum (1)	**Katılıyorum (2)**	**Kararsızım (3)**	**Katılmıyorum (4)**	**Hiç Katılmıyorum (5)**
11. Üniversitede kaynak yetersizliği var					
12. Fiziki ortamın yetersizliği var					
13. Eğitim stratejilerinde yetersizlik var					
14. Üniversitelerde öğretim üyesi sayısı yetersiz					
15. Kliniklerin fiziki koşulları yetersiz					
16. Klinik uygulamalar için öğrenci sayısı fazla					
17. Ders programları klinik becerileri arttırmada yetersiz					
18. Klinik çalışmalar için hasta sayısı yetersiz					
19. Eğitim sırasında teknoloji takibinin yeteri kadar yapılamıyor					
20. Öğrenci sayısının fazla olmasından dolayı öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında yeteri kadar iletişim kurulamıyor					
21. Eğitimde sağlık mevzuatı ve hukuku konusunda eksiklikler var					
22. Eğitimde mesleki etik konusunda eksiklikler var					

23. Eğitimde, muayenehanelerdeki kaynak kullanımı, yönetim ve sorumluluklar konusunda eksiklikler var					
24. Verilen eğitimlerin uygunluğu ve kalitesi değerlendirilmeli					

25. Eğitici eğitimine katıldınız mı?
1- Evet **2-** Hayır

26. Fakültenizin eğitim uygulamaları hangi şekle daha uygundur?
1- Sadece Probleme dayalı öğrenme uygulanıyor
2- Teorik bilgiye dayalı geleneksel öğrenme yöntemi uygulanıyor
3- Probleme dayalı öğrenme sınırlı ama geleneksel öğrenme daha ağırlıklı
4- Ağırlıklı Probleme dayalı öğrenme ve sınırlı olarak geleneksel öğrenme
5- Probleme dayalı öğrenme ve geleneksel öğrenme eşit düzeyde

27. Kurumunuzda aşağıdakilerden hangisi/hangileri düzenli olarak uygulanmaktadır?
1- Öğrenci değişim programları
2- Öğrenci araştırmaları
3- Diğer.....

28. Sizin derslerinizde uyguladığınız eğitim uygulamaları hangi şekle daha uygun?
1- Sadece Probleme dayalı öğrenme uygulanıyor
2- Teorik bilgiye dayalı geleneksel öğrenme yöntemi uygulanıyor
3- Probleme dayalı öğrenme sınırlı ama geleneksel öğrenme daha ağırlıklı
4- Ağırlıklı Probleme dayalı öğrenme ve sınırlı olarak geleneksel öğrenme
5- Probleme dayalı öğrenme ve geleneksel öğrenme eşit düzeyde

29. Fakültenizde 1.2. 3. 4. ve 5. Sınıflarda aşağıdaki uygulamalar için geçirilen süre haftada kaç saattir.

	1. sınıf	**2. sınıf**	**3. sınıf**	**4. sınıf**	**5. sınıf**
Preklinik uygulamaları					
Temel bilimler lab					
Klinik uygulamalar					
Teorik ders saati					
Seminerler					

30. Üniversitede verilen eğitimle ilgili sorunlar ve olası çözüm yolları nelerdir?
……..

31. Üniversitenin verdiği eğitimle ilgili olarak öğretim elemanlarını en çok rahatsız olunduğu durumlar nelerdir ?
……

Üniversite Öğrencileri Bölümü

Sayın Dişhekimliği Öğrencisi,

Bu saha araştırması, Türk Dişhekimleri Birliği (TDB) ve Marmara Üniversitesi işbirliğinde yürütülen "Dişhekimliğinde Eğitim" konulu bir çalışmadır. Elde edilecek veriler sadece TDB tarafından akademik amaçlı kullanılacaktır ve hiçbir ticari amaçla kullanılmayacaktır. Araştırmamıza katıldığınız için teşekkür ederiz.

Celal Korkut YILDIRIM
Türk Dişhekimleri Birliği
Genel Başkanı

Prof. Dr. Haydar SUR
Marmara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Anket Sıra no: **Tarih:** **Anketör:**

1. **Yaş:** …….

2. **Cinsiyet:**
   1-Erkek **2-**Kadın

3. **Eğitim aldığınız fakülte hangisidir?**
   1- Ankara Üniversitesi
   2- Atatürk Üniversitesi
   3- Çukurova Üniversitesi
   4- Cumhuriyet Üniversitesi
   5- Dicle Üniveristesi
   6- Ege Üniversitesi
   7- Gazi Üniversitesi
   8- Hacettepe Üniversitesi
   9- İstanbul Üniversitesi
   10- Karadeniz Teknik Üniversitesi
   11- Marmara Üniversitesi
   12- Ondokuz Mayıs Üniversitesi
   13- Selçuk Üniversitesi
   14- Süleyman Demirel Üniversitesi
   15- Yeditepe Üniversitesi

4. **Fakültenizde yabancı dille eğitim aldınız mı?**
   1- Evet **2-** Hayır

5. **Kaçıncı sınıfta öğrencisiniz:** ……

6. **Öğrencilik hayatınızın stresli olduğunu düşünüyor musunuz ?**
   1- Hayır **2-** Bazen **3-** Sıklıkla **4-** Her zaman

7. **Sizce mesleki sağlık riskleri açısından en öncelikli sorun/sorunlar nelerdir ?**
   ……
   ……

I. Eğitim aldığınız fakültenin eğitimi ile ilgili aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

	Tamamen katılıyorum (1)	**Katılıyorum (2)**	**Kararsızım (3)**	**Katılmıyorum (4)**	**Hiç Katılmıyorum (5)**
8- Öğretim üyesi sayısı yetersiz					
9-.Kliniklerin fiziki koşulları yetersiz					
10- Klinik uygulamalar için öğrenci sayısı fazla					
11- Ders programları klinik becerileri arttırmada yetersiz					

12- Bazı anabilim dallarında yeteri kadar teorik bilgi alamıyoruz					
13- Bazı anabilim dallarında yeteri kadar klinik pratik yapamıyoruz……					
14- Klinik çalışmalar için hasta sayısı yetersiz					
15- Eğitim sırasında teknoloji takibi yeteri kadar yapılamıyor					
16- Öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında yeteri kadar iletişim kurulamıyor					
17- Eğitimcilerin eğitim teknikleri konusunda beceri eksikliği var					
18- Genel tıp bilgisi eksikliği var					
19- Diploma denkliğinin olmaması bir sorun					
20- Mali kayıt bilgisi konusunda yeterli bilgi verilmiyor					
21- Problem çözmeye yönelik bir eğitim verilmiyor					
22- Eğitim konularımız güncel dişhekimliğini içermiyor					
23- Klinik ve pratik bilgiler kombine halde verilmiyor					
24- Klinik çalışma süresi yetersiz					
25- Klinik tanı koymada eksiklikler var					
26- Radyolojik tanı koymada eksiklikler var					
27- Sistemik hastalıklar konusunda teorik bilgide eksiklikler var					
28- Hastaya ilaç kullanımı, reçete yazımı ve ilaç etkileşimim konularında eksiklikler var					
29- Acil durumlar konusunda eğitim eksikli var					
30- İletişim becerileri konusunda eksikler var					
31- Hasta eğitimi konusunda eksikler var					
32- Klinik yönetimi konusunda eksikler var					
33- Sağlık mevzuatı ve hukuku konusunda eksiklikler var					
34- Mesleki etik konusunda eksiklikler var					
35- Muayenehanede kaynak kullanımı (zaman, malzeme..) ve yönetimi konusunda eksiklikler var					

36- Öğrenimiz sırasında aldığınız teorik eğitim klinik çalışmanıza ne kadar uyumlu?

1- Oldukça uygun **2-** Uygun **3-** Ortalama **4-** Uygun değil
5- Hiç uygun değil

37- Öğrenimiz sırasında aldığınız pratik eğitim klinik çalışmanıza ne kadar uyumlu?

1- Oldukça uygun **2-** Uygun **3-** Ortalama **4-** Uygun değil
5- Hiç uygun değil

38- Diş teknisyenleri yönlendirecek ve yönetecek düzeyde protez eğitimi aldığınızı düşünüyor musunuz?

1- Evet **2-** Hayır

39- Hasta güvenliği açısından enfeksiyon kontrol sisteminiz ve listeniz var mı?

1- Evet **2-** Hayır

40- Diş hekimliği eğitimi sürecinde hangi alanlarda daha fazla bilgi sahibi olmak istersiniz ?

.....
.....

41- Bilgiye ulaşım konusunda hangi kaynakları kullanıyorsunuz?

1- Toplantılar **2-** Kitaplar **3-** İnternet **4-** Kongre **5-** Kurs
6- Periodok yayınlar **7-** Diğer.....

42- Sizce diş hekimliğinde eğitim konusunda yaşanan en önemli sorunlar nedir?

.....
.....

43- Sizce bu konuda öncelikli olarak neler yapılmalıdır?

.....
.....

44- TDB dergisindeki bilimsel yazılar mesleki uygulama icin faydalı mı?

1- Evet **2-** Hayır